

Hermetis Trismegisti Dialogus

QVI DICTVR

ASCLEPIVS

The Perfect Discourse

the Latin of the lost Λόγος τέλειος
in the text established by Paul Thomas
Leipzig, 1921

The Orphic Church

MMXXVI

ASCLEPIVS

*the Latin Asclepius, ascribed through the Middle Ages to
Apuleius of Madauros, and now given to a translator
whose name is not known*

The text

Paul Thomas, ed., *Apulei Madaurensis opera quae supersunt*, vol. III (Leipzig: B. G. Teubner, 1921). The Orphic Church transcribed it from a digital scan of that printing.

The division

The forty-one chapters are the traditional ones by which the work is cited. The Orphic Church divided each chapter into verses for this edition, so that any passage can be found and cited, as *Asclepius* 1:3.

The spelling

Thomas's spelling is kept exactly, late and vulgar forms included (*immortalis*, *conpleto*, *conexum*, *ipsud*). So are his editorial signs: < > for words an editor supplied, [] for words he judged not the author's, and † for a corruption he could not securely mend.

The apparatus

His two registers of notes, the parallels to the work and the readings of the manuscripts, are given in full for all forty-one chapters, keyed to the verses. The manuscript sigla are his.

How to cite

Hermes Trismegistus, *Asclepius* (The Perfect Discourse).
The Latin translation, its translator unknown, in the text
established by Paul Thomas (Leipzig: Teubner, 1921).
Digital edition by the Orphic Church, 2026, which transcribed
Thomas's printing, divided the text into verses, keyed his
apparatus to them, and set the pages.
<https://orphic.church/library/asclepius/>
Cite by chapter and verse: *Asclepius* 1:3.

Compact
Hermes Trismegistus, *Asclepius*, ed. Paul Thomas (1921);
digital edition and verses by the Orphic Church (2026),
<https://orphic.church/library/asclepius/>

With a passage
*Hermes Trismegistus, Asclepius 1:3, ed. Paul Thomas (1921);
digital edition and verses by the Orphic Church (2026),
<https://orphic.church/library/asclepius/>*

The licence
This edition is given under the Orphic License, version 1.0.
<https://orphic.church/license/>

This version
Version 1.0, 2026-09-17

ABOUT THIS EDITION

The *Asclepius* survives in Latin, in manuscripts that all descend from a single damaged archetype. Aloys Goldbacher, whose Vienna edition of 1876 first set the philosophical works of Apuleius on a critical footing, sorted the surviving copies into two families and judged the first the more trustworthy: the manuscripts at Munich, in the Vatican, at Wolfenbüttel and one at Paris on the one side; a second Paris manuscript, one at Florence, and a third formerly at Venice on the other.

One manuscript Goldbacher passed over altogether: Brussels 10054 to 10056. Bringing it into the text is Paul Thomas's distinctive act, and the reason to read his edition. He describes it closely: parchment, seventy-five leaves, twenty-three lines to the page, written at the beginning of the eleventh century in two hands. It is roughly a century older than the Munich and Vatican copies on which Goldbacher had chiefly relied.

Thomas made it his guide. He judged that its scribe had worked in good faith, so that where it goes wrong the fault is carelessness rather than interference, and that it alone often keeps either the true

reading or one from which the truth can be recovered without difficulty. He marked it B, and constituted his text by it. It is the same manuscript that Clement Salaman, translating the work in 2007, singles out as the most important of the early witnesses.

He did not take the rest on trust. He had the Munich manuscript sent to him and collated it afresh, recording what had escaped his predecessor. He examined the Florentine manuscript himself at Florence in 1903 and corrected the published collation. He obtained a specimen of a further copy in the British Museum, which also carries the Asclepius, and judged it of little worth. The interpolated manuscripts he set aside deliberately, keeping only what other editors had already won from them.

His edition prints the received division into forty-one chapters by which the work is cited everywhere, and beneath the text two registers of notes: the parallels to the work elsewhere, and the readings of the manuscripts.

To Thomas's text this edition adds four things: its transcription from the scan of his printing; the division of each chapter into numbered verses, so that a single clause may be pointed at and returned to; his apparatus, transcribed from the same scan and keyed to those verses; and the setting of the page.

A note from the publisher

We offer this new edition as a gift for the remembrance of the sacred in times to come. It is a great blessing that this text has come down to us with its ancient language intact, for us to consider and learn from. We hope it will help new editions and translations come forth, by the new means now emerging.

Because we hold this text to be sacred, we have divided it into verses, to invite the close and intimate study it deserves, so that more may receive the spiritual nourishment this gift from the past provides. The verses follow a standard arrangement, so that a passage may be referenced alike in the Latin and the English. We have also set out to beautify the text and make it enjoyable for reading and study.

The Orphic Church

A c k n o w l e d g e m e n t s

The preservation of texts involves many hands, and many of those who are responsible for preserving this text we are not able to thank by name, for their names do not come down to us. We thank all those who have translated, compiled, preserved and published this work in the past.

We thank Paul Thomas for his work on this text, for this edition would not be possible without him.

We provide a digital parallel edition of G. R. S. Mead's English translation alongside Thomas's Latin text, and we extend our gratitude to him for this as well.

Paul Thomas, ed., *Apulei Madaurensis opera quae supersunt*, vol. III (Leipzig: B. G. Teubner, 1921).

G. R. S. Mead, trans., "The Perfect Sermon, or The Asclepius," in *Thrice-Greatest Hermes*, vol. II (London and Benares: Theosophical Publishing Society, 1906), 307–390.

ASCLEPIVS

C A P V T I

‘**D**eus, deus te nobis, o Asclepi, ut divino sermoni interesses, ^badduxit, ^ceoque tali, qui merito omnium antea a nobis factorum vel nobis divino numine ^dinspiratorum videatur esse religiosa pietate divinior.

2 quem si ^aintellegens videris, eris omnium bonorum tota mente plenissimus, si tamen multa sunt bona et non unum, in quo sunt omnia.

3 alterum enim alterius consentaneum esse dinoscitur, omnia ^aunius esse aut unum esse omnia; ita enim sibi est utrumque conexum, ut separari alterum ^bab utro non possit.

4 sed de futuro sermone hoc diligenti intentione cognosces.

5 tu vero, o Asclepi, procede paululum ^aTatque, nobis qui intersit, evoca.’

6 Quo ingresso Asclepius et ^aHammona interesse suggestit.

7 Trismegistus ait: ‘Nulla ^ainvidia Hammona prohibet ^ba nobis; etenim ad eius nomen multa meminimus a nobis esse conscripta sicuti etiam ad ^aTat aman-

1:1 ‘Deus, deus] interpunxi ^badduxit] cf. Ὁμοῦ Ἀσκληπίου πρὸς Ἀμμωνα βασιλέα, 1 (p. 348, 18 Reitzenstein) ^ceoque] eique ed. Rom. ^dinspiratorum] (in)spiratorum (corr. m. post.) B

1:2 ^aintellegens] cf. Ὁμοῦ Ἀσκληπίου, 3 (p. 349, 15 R)

1:3 ^aunius esse aut unum] unum pro unius, et pro aut Reitzenstein (cf. p. 37, 18—19) ^bab utro] ab utro BM (cf. Lauchmann ad Lucret. V 839): ab utroque cett.

1:5 ^aTatque] tatque (sed pr. t eras.) B, ut coniecerat Bernays: atque cett.

1:6 ^aHammona] Hammona Goldb.: hammonam ubique ω Ammonem ed. Rom.

1:7 ^ainvidia] inludia B ^ba nobis] a// nobis (d eras.) B ^aTat] Tat addidi ex B, qui tativ exhibet (iv in spat. 3 litt.): om. cett. ^ccarissimum] carissimum B ^cexoticaque] exotericaque Cumont (cf. Ménard p. 114: ‘relatifs à l’enseignement exotérique’) ex ethicaque Hild. fort. diexodicaque (cf. Reitzenstein, Poimandres, p. 117 et 126, n. 1)

tissimum et ^dcarissimum filium multa physica ^eexoticaque quam plurima.

8 tractatum hunc autem tuo scribam ^anomine, praeter Hammona nullum ^bvocassis alterum, ne tantae rei religiosissimus sermo multorum interventu praesentiaque violetur.

9 tractatum enim tota numinis maiestate plenissimum ^ainreligiosae mentis est multorum ^bconscientia publicare.’

10 ^aHammona etiam adytum ingresso sanctoque illo quattuor virorum religione et divina dei completo praesentia, conpetenti ^bvenerabiliter silentio ex ore ^cHermu ^danimis singulorum mentibusque ^ependentibus, divinus Cupido sic ^fest orsus dicere:

C A P V T I I

‘**O** Asclepi, omnis humana immortalis est anima, sed non uniformiter cunctae sed aliae alio more vel tempore.’

2 ‘Non enim, o Trismegiste, omnis unius qualitatis est anima?’

3 ‘O Asclepi, ut celeriter de ^avera(e) rationis continentia decidisti!

4 non enim hoc dixi, omnia unum esse et unum omnia, ^autpote quae in crea-

1:8 ^anomine] nomini F ^bvocassis] vocassis (in -es corr.) B: vocasses MG vocasset P vocas L evoca F

1:9 ^ainreligiosae] inreligiosis (corr. m. 2) B inreligiosae (ae in ras.) M ^bconscientia] conscientiae vulg.

1:10 ^aHammona] Hammona Goldb.: hammona vel ammona codd. Ammonem ed. Rom. ^bvenerabiliter] venerabiliter (i ss.; corr. m. 1, ut vid.) B ^cHermu] Hermu B: ermu cett. (erū G) ^dEpμou Goldb. Hermis vulg. ^eanimis] animi(s) (corr. m. 1, ut vid.) B ^fpendentibus] pedentibus (b ex s corr.) B ^fest] est (t in ras.) B

2:3 ^avera(e)] verae Rohde et Kroll: vera ω

2:4 ^autpote quae] utpote quae ed. Rom.: utpote qui ω (utpote quae G) utpote quia edd. vett.

tore fuerint omnia, antequam creasset omnia?

- 5 nec ^ainmerito ipse dictus est omnia, cuius membra sunt omnia.
- 6 huius itaque, qui est unus omnia vel ipse est creator omnium, in tota hac disputatione curato ^ameminisse.
- 7 de caelo ^acuncta in terram et in aquam et in aëra.
- 8 ignis solum, quod sursum versus fertur, vivificum, quod deorsum, ei deserviens.
- 9 ^aat vero quicquid de alto descendit, generans est, quod sursum ^bversus emanat, nutriens.
- 10 terra sola in se ipsa consistens ^aomnium est receptrix omniumque generum, quae accepit, restitutrix.
- 11 hoc ergo totum, sicut ^ameministi, quod est omnium vel omnia, anima et mundus a natura comprehensa ^bagitantur ita omnium multiformi imaginum [ae]^cqualitate variata, ut infinitae qualitatum ex intervallo species esse noscantur, adunatae tamen ad hoc, ut totum unum et ex uno omnia esse videantur.

C A P V T I I I

Totus itaque quibus formatus est mundus, elementa sunt quattuor: ignis, aqua, terra, aër.

- 2 mundus unus, anima una et deus unus.
- 3 nunc mihi adesto totus, quantum mente vales, quantum calles astutia.
- 4 divinitatis etenim ratio divina sensus intentione noscenda ^atorrenti simillima est fluvio e summo in prorum praecipiti rapacitate ^bcurrenti[s]; quo

2:5 ^ainmerito] cf. Ὅποι Ἀσκληπιοῦ 19 (p. 354, 6 R)

2:6 ^ameminisse] memi(ni)sse et item infra memi(ni)sti corr. m. post. B

2:7 ^acuncta] eunt ante cuncta addendum censet Koziol
2:9 ^aat vero] at///vero (2 litt. eras.; t ex d corr.) B ^bversus] ver///sus (una litt. eras.) B

2:10 ^aomnium] omnium (vel omne ss. m. 2) B fort. unum

2:11 ^ameministi] memi(ni)sse et item infra memi(ni)sti corr. m. post. B ^bagitantur] agitant Goldb., sed cf. c. 30 (p. 68, 15) ^cqualitate] qualitate edd. vett.: aequalitate ω

3:4 ^atorrenti] torrenti BMF: torrentis GPL ^bcurrenti] currenti vulg.: currentis ω (currenti// F) torrentis ... fluvio ... currentis def. Hild ^ctractantium] tractantum BP tractatum M

efficitur, ut intentionem nostram non solum audientium verum ^ctractantium ipsorum celeri velocitate praetereat.

- 5 caelum ergo, sensibilis deus, administrator est omnium corporum, quorum augmenta detrimentaque ^asol et luna sortiti sunt.
- 6 caeli vero et ipsius animae et omnium, quae mundo insunt, ipse gubernator est, qui est effector, deus.
- 7 a supradictis enim omnibus, quorum idem gubernator ^adeus omnium, frequentatio fertur influens per mundum et per animam omnium generum et omnium specierum per rerum naturam.
- 8 mundus autem praeparatus est a deo receptaculum omniformium specierum; ^anatura autem per species imaginans mundum per quattuor elementa ad caelum usque perducit cuncta dei ^bvivibus placitura.

C A P V T I V

Omnia autem desuper pendentia in species dividuntur hoc, quo dicturus sum, genere.

- 2 genera rerum omnium ^asuae species sequuntur, ut sit [^bita] ^csoliditas genus, species generis particula.
- 3 genus ergo deorum ex se deorum faciet species.
- 4 daemonum genus, aequae hominum, similiter volucrum et omnium, quae in se mundus habet, ^asui[s] similes species ^bgenerat genus.
- 5 est et aliud ^aanimalis genus sine anima quidem et tamen non carens sensibus, unde et beneficiis gaudet et adversis

3:5 ^asol et luna] sol///t luna (2 litt. eras.; e in ras, add. m. rec.) B

3:7 ^adeus omnium, frequentatio] deus omnium, frequentatio recte distinguit Kroll; omnium fort. delendum

3:8 ^anatura] natura δ: naturam α F ^bvisibus] iussibus pro visibus Kroll, sed cf. p. 57, 19

4:2 ^asuae] suae Kroll: suas ω ^bita] ita secluci ^csoliditas] soliditas M: soli dita B solidata cett.

4:4 ^asui] sui ed. Rom.: suis ω (vel a ss. m. 2 B; sui ex suis corr. P) ^bgenerat genus] generat genus. est et aliud distincti

4:5 ^aanimalis] animalis suspect. ^bvivescunt] vivescunt B: viviscunt cett.

- minuitur atque vitiatur: omnium dico, quae in terra radicum stirpiumque incolumitate ^bvivescunt, quarum species per totam sparsae sunt terram.
- 6 ^aipsud caelum plenum est deo.
- 7 supradicta autem genera inhabitant usque ad loca specierum, ^aquarum omnium rerum immortales sunt species.
- 8 species enim pars est generis, ut homo humanitatis, quam necesse est sequi qualitatem generis sui.
- 9 ^aunde efficitur, ut, quamvis omnia genera immortalia sint, species non omnes ^bimmortales.
- 10 divinitatis enim genus et ipsum et species immortales sunt.
- 11 reliquorum genera, quorum aeternitas est ^ageneris, quamvis per species occidat, nascendi fecunditate ^bservantur ideoque species mortales sunt, ut homo mortalis sit, immortalis humanitas.

CAPVT V

- Omnibus tamen generibus omnium generum species miscentur, quaedam, quae ante factae sunt, quaedam, quae de his, ^aquae factae sunt, fiunt.
- 2 haec itaque, quae fiunt aut ab diis aut daemonibus aut ab hominibus, sunt omnes similimae generibus suis species.
- 3 corpora enim impossibile est conformari sine nutu divino; species figurari sine adiutorio daemonum, inanimalia institui et coli sine hominibus non possunt.
- 4 quicumque ergo daemonum a genere suo ^adefluentes in speciem fortuito coniuncti sunt ^balicui[us] speciei gene-

ris divini, proximitate et consortio diis similes habentur.

- 5 quorum vero daemonum ^aspecies in qualitate sui generis perseverant, ^bii amantes hominum ^cdaemones nuncupantur.
- 6 similis est et hominum ^aratio aut eo amplior.
- 7 multiformis enim variaque generis humani species et ipsa a ^apraedicta[e] desuper veniens consortio omnium aliarum specierum multas et prope omnium per necessitatem coniunctiones facit.
- 8 propter quod et prope deos accedit, qui se mente, qua diis iunctus est, divina religione diis iunxerit, et daemonum, qui his iunctus est.
- 9 humani vero, qui ^amedietate generis sui contenti sunt, et reliquae hominum species his similes erunt, quorum se generis speciebus adiunxerint.

CAPVT VI

- P
- ropter haec, o Asclepi, magnum miraculum est homo, animal adorandum atque honorandum.
- 2 hoc enim in naturam dei transit, quasi ipse sit deus, hoc daemonum genus novit, utpote qui cum ^aisdem se ortum esse ^bcognoscat, hoc humanae naturae partem in se ipse despicit, alterius partis divinitate confisus.
- 3 o ^ahominum ^bquanto est ^cnatura temperata felicius!
- 4 diis cognata divinitate coniunctus est; partem sui, qua terrenus est, intra

5:5 ^aspecies in qualitate] *species in qualitate* Kroll: *species sunt qualitate* ω ^aii] ii scripsi: hii B hi cett. ^cdaemones] daemones vulg.; oportuit saltem daemonas

5:6 ^aratio] ratio BM: rationem vel ratione cett.; *hoc vocab., quod inter hominum et daemones* (v. 7–8) *legitur, huc transposui*

5:7 ^apraedicta] praedicta Kroll: praedictae ω (praedicto L)

5:9 ^amedietate] medietate// (m eras.) B

6:2 ^aisdem] hisdem B et al. *plerique* ^bcognoscat] cognoscat (i ss.; corr. m. fort. 1) B

6:3 ^ahominum] homines (i ss.; corr. m. fort. 1) B hominum ex omnium corr. m. 1 M ^bquanto] quanta BM ^cnatura] natura B

6:4 ^acf. Poem. 12, 20 (p. 111, 9 Parthey) ^bverba *suspicit caelum ante colit terram* (v. 3) transponenda censeo

4:6 ^aipsud] ipsum GL

4:7 ^aquarum] quarum ex quorum corr. M quarum vix sanum; fort. quare non

4:9 ^aunde] u(n)de (corr. m. 2) B ^bimmortales] sint ante immortales ss. m. 2 B, fort. recte

4:11 ^ageneris, quamvis] generis vis (ut ss.; corr. m. 2) B ^bservantur] servantur s: servatur cett.

5:1 ^aquae factae sunt] quae factae sunt G: quae om. cett. (sed ss. m. 2 B)

5:4 ^adefluentes] defluentes G: defluens cett. ^balicui] alicui Kroll, qui et distinctionem corripuit: alicuius ω

- se despicit; cetera omnia, quibus se necessarium esse caelesti dispositione cognoscit, nexu secum caritatis adstringit, ^asuspicit caelum.
- 5 sic ergo feliciore loco medietatis est positus, ut, quae infra se sunt, diligat, ipse a se superioribus diligatur.
- 6 colit terram, elementis ^avelocitate miscetur, acumine mentis ^bin maris profunda descendit.
- 7 omnia illi ^alicent, non ^ccaelum videtur altissimum; quasi e proximo enim animi sagacitate ^dmetitur.
- 8 intentionem ^aanimi eius nulla aëris caligo confundit, non densitas terrae operam eius ^binpedit, non aquae altitudo profunda despectum eius obtundit.
- 9 omnia idem est et ubique idem est.
- 10 horum omnium generum, quae sunt animalia, desuper deorsum radices pervenientes habent, inanimalium autem de imo in superna viva radice silvescunt.
- 11 quaedam autem duplicibus aluntur alimentis, quaedam simplicibus.
- 12 alimenta autem sunt bina, animi et corporis, e quibus animalia constant.
- 13 anima mundi inquieta semper agitatione nutritur.
- 14 corpora ex aqua et terra, inferioris mundi alimentis, augescunt.
- 15 spiritus, quo plena sunt omnia, permixtus cunctis cuncta vivificat sensu addito ad hominis intellegentiam, quae quinta pars ^asola homini concessa est ^bex aethere.
- 16 sed de animalibus cunctis humanos tantum sensus ad divinae rationis intellegentiam exornat, erigit atque ^asustollit.

6:6 ^avelocitate] velocitate (vel vicinitate ss. m. 2) B ^bin maris] in maris F: in om. cett.

6:7 ^acf. Poem. 10, 25 (p. 84, 7 P); 11, 19 (p. 96, 6 P) ^alicent] licent (vel lu ss. m. 2) B ^ccaelum] post caelum spat. 3 vel 4 litt. vac. relict. B ^dmetitur] mentitur B

6:8 ^aanimi] animi male repetitum linea infer notat. B ^binpedi] inpedi F: inpedi cett. (sed e exp. B)

6:15 ^asola] sola (i ss., corr. m. 2, i.e. → soli) B soli G ^bex aethere] ex: "ex ex" & corr. B ^ccf. Poem. 4, 2 (p. 35, 1 P); 8, 5 (p. 59, 1 P); 12, 12 (p. 106, 9 P)

6:16 ^asustollit] sustollit (corr. m. 2) B

17 sed quoniam de sensu commoneor dicere, paulo post et huius rationem vobis exponam.

18 est enim sanctissima et magna et non minor quam ea, quae est divinitatis ipsius.

19 sed nunc vobis expediam, quae coeperam.

C A P V T V I I

Dicebam enim in ipso initio rerum de coniunctione deorum, qua homines soli eorum dignatione perfruuntur, quicumque ^betenim hominum tantum felicitatis adepti sunt, ut illum intellegentiae divinum perciperent sensum, qui sensus est divini in solo deo et in humana intellegentia.'

2 'Non enim omnium hominum, o Trismegiste, uniformis est ^asensus?'

3 'Non omnes, o Asclepi, ^aintellegentiam veram adepti sunt, sed imaginem temerario inpetu nulla vera inspecta ratione sequentes decipiuntur, quae in mentibus ^bmalitiam parit et transformat optimum animal in naturam ferae moresque beluarum.

4 ^ade sensu autem et de omnibus similibus, quando et de spiritu, tunc totam vobis praestabo rationem.

5 solum enim animal homo ^aduplex est; et eius una pars simplex, quae, ut Graeci aiunt, ^bοὐσιώδης, quam vocamus divinae similitudinis formam; est autem quadruplex, quod ^cὕλικόν Graeci, nos mundanum dicimus, ^de quo factum est corpus, quo circumtegitur illud, quod in homine divinum esse iam diximus, in quo mentis divinitas tecta sola cum cognatis suis, id est

7:1 ^acf. Poem. 4, 3 (p. 35, 6 P); 9, 5 (p. 63, 6 P) ^betenim] etenim pro quidem vel scilicet (δὴ) positum opinor

7:2 ^acf. Poem. 1, 22 (p. 12, 13 P) = Ποιμ. 22 (p. 335, 6 Reitz.); 4, 3 (p. 35, 6 P)

7:3 ^acf. Poem. 4, 4—5 (p. 36, 6 P) ^bmalitiam] mali(ti)am (corr. m. 1, ut vid.) B

7:4 ^ade sensu] des/ensu (c eras.) B

7:5 ^acf. Poem. 1, 15 (p. 7, 13 P) = Ποιμ. 15 (p. 332, 8 R) ^bοὐσιώδης] ΟΥCΙΩΔΗC recte B solus ^cὕλικόν] ΥΛΙΚΟΝ recte B solus ^de quo] equo (x ss. m. 2, → ex quo) B

mentis purae sensibus, secum ipsa conquiescat tamquam muro corporis saepta.’

6 ‘Quid ergo oportuit, o Trismegiste, hominem in mundo constitui et non in ea parte, qua deus est, eum in summa beatitudine ^adegere?’

7 ‘Recte quaeris, o Asclepi.’

8 et nos enim deum rogamus, ^atribuat nobis facultatem reddendae rationis istius.

9 cum enim omnia ex eius voluntate dependeant, tum illa vel ^amaxime, quae de tota summitate tractantur, quam rationem praesenti disputatione conquiritur.

CAPVT VIII

Audi ergo, Asclepi.

2 dominus et omnium ^aconformator, quem recte dicimus deum, quo(n)iam a se secundum fecerit, ^bqui videri et sentiri possit — eundem secundum sensibilem [^cita] dixerim non ideo, quod ipse sentiat (de hoc enim, an ipse sentiat an non, alio dicemus tempore), sed eo, ^dquoniam videntium sensus incurrit — quoniam ergo hunc ^efecit ex se primum et a se secundum visusque ^fei pulcher, utpote qui sit omnium bonitate plenissimus, amavit eum ut divinitatis ^gpartum suae.

3 ergo, ut tantus et bonus, ^eesse[t] voluit alium, qui illum, quem ex se fecerat, intueri potuisset, simulque et rationis

imitatorem et diligentiae ^bfacit hominem.

4 ^avoluntas etenim ^bdei ipsa est summa perfectio, utpote cum voluisse et perfecisse uno eodemque temporis puncto compleat.

5 cum itaque eum ^aοὐσιώδη <^bcreasset> et animadverteret eum non posse omnium rerum esse diligentem, nisi eum mundano integimento contegeret, texit eum corporea domo talesque ^comnes esse praecepit ex utraque natura in unum confundens miscensque, quantum satis esse debuisset.

6 itaque hominem conformat ex animi et corporis id est ex aeterna atque mortali natura, ut animal ita conformatum utraeque ^aorigini suae satisfacere possit, et mirari atque <ad>orare ^bcaelestia et incolere atque gubernare terrena.

7 modo ^autem dico ^bmortalia non aquam et terram, quae duo de quattuor elementis subiecit natura hominibus, sed ea, quae ab hominibus aut in his aut de his fiunt, [a]ut ipsius terrae cultus, pascuae, aedificatio, portus, navigationes, communicationes, commodationes alternae, qui est humanitatis inter se firmissimus nexus et mundi partis, quae est ^aaquae et terrae; quae pars terrena mundi artium disciplinarumque cognitione atque ^dusu servatur, sine quibus mundum deus noluit esse perfectum.

8 ^aplacitum ^benim dei necessitas ^csequitur, voluntatem comitatur effectus.

7:6 ^adegere] degerem B

7:8 ^atribuat] ut ante tribuat ss. m. 2 B

7:9 ^amaxime] maxime G et vulg.; maxima cett. (vel ex ss. m. 2 B)

8:2 ^aLactant. inst. div. IV 6; cf. August. tract. aduers. V haereses c. 3. — cf. Poem. 1, 8—12 (p. 4, 14 — p. 6, 7 P) = Ποιμ. 8—12 (p. 330, 9 — p. 331, 11 R) ^bqui videri et sentiri] qui videri et sentiri Gδ: qui viderit et viderten (sic, spat. unius vel 2 litt. vac. relicto) possit B qui viderit et videre// (t eras.) possit M ὁρατὸν καὶ αἰσθητὸν Hermes ap. Lactant. ^cita] ita seclus. Kroll ^dquoniam] quoniam Goldb.: quo (quō = quoniam) ω ^efecit] fecit F ^fei] est ante ei add. F ^gpartum] partum (cf. τόκον ap. Lact.) Kroll: partem ω

8:3 ^aesse] esse Kroll, qui et recte distinxit: esset ω ^bfacit] facit B

8:4 ^acf. Poem. 10, 2 (p. 68, 3 P) ^bdei ipsa] dei ipsa F: de ipsa cett. (de exp. B)

8:5 ^aοὐσιώδη] ΟΥΣΙΩΔΗ recte B solus ^bcreasset] creasset add. Koziol ^comnes] homines post omnes addendum censet Rohde

8:6 ^aorigini] origini L: originis (i ex e corr. m. post.) B origini// M originis F originis GP ^bLactant. inst. div. VII 13

8:7 ^aut] ut edd. vet.: aut ω (sed a exp. B) ^bmortalia] mortalia B ^aaquae et terrae] aqua et terra F ^dusu] usum B

8:8 ^aplacitum] placitum G et vulg.: placite// (e ex corr. antiq. m. in ras. 2 litt.; vel tum ss. m. 2) B placite cett. (placita P?) ^benim] enim (e rescript.) B ^csequitur] sequimur (t ss.; corr. m. 2) B

8:9 ^acredibile] credibili B

9 neque enim ^acredibile est deo displaciturum esse, quod placuit, cum et futurum id et placiturum multo ante sciverit.

C A P V T I X

Sed, o Asclepi, ^aanimadverto, ut celestri mentis cupiditate festines audire, quomodo homo caeli vel quae in eo sunt dilectum possit habere vel cultum.

2 ^aaudi itaque, o Asclepi.

3 ^adilectus ^bdei caeli cum his, quae insunt, omnibus una est obsequiorum frequentatio.

4 hanc aliud animal non ^afecit nec divinorum nec ^bmortalium nisi solus homo.

5 hominum enim admirationibus, adorationibus, laudibus, ^aobsequiis caelum caelestesque delectantur.

6 nec inmerito in hominum coetum Musarum chorus est a summa divinitate ^ademissus, scilicet ne terrenus mundus videretur incultior, si modorum dulcedine caruisset, sed potius ut musicatis hominum cantilenis concelebraretur ^blaudibus, qui solus omnia aut pater est omnium, atque ita caelestibus laudibus nec in terris harmoniae suavitas defuisset.

7 aliqui ^aergo ipsique paucissimi pure mente praediti sortiti sunt caeli suscipiendi venerabilem curam.

8 quicumque autem ex duplici naturae suae confusione <in> ^ainferiorem ^bintellegentiam mole corporis ^cresede-

runt, curandis elementis hisque inferioribus sunt praepositi.

9 animal ergo homo, ^anon quo dis eo minor, quod ex parte mortalis sit, sed eo ^cforte aptius efficaciusque conpositus ad certam rationem mortalitate auctus esse videatur.

10 scilicet quoniam utrumque nisi ex utraque materia sustinere non potuisset, ex utraque formatus est, ut et terrenum cultum et divinitatis posset habere dilectum.

C A P V T X

Rationem vero tractatus istius, Ro Asclepi, non solum sagaci ^aintentione verum etiam cupio te animi vivacitate percipere.

2 est enim ratio ^aplurimis incredibilis, integra autem et vera percipienda sanctoribus mentibus.

3 itaque hinc exordiar.

4 ^aaeternitatis dominus deus primus est, secundus est mundus, homo est tertius.

5 effector mundi deus et eorum, quae insunt, omnium, simul cuncta gubernando cum homine ipso, ^agubernatore compositi.

6 quod totum suscipiens homo, id est ^acuram propriam diligentiae suae, efficit, ut sit ipse et mundus uterque ornameto sibi, ut ex hac ^bhominis divina compositione mundus Graece rectius ^cκόσμος dictus esse videatur.

9:1 ^aanimadverto] anim//adverto (a eras.) B

9:2 ^aaudi itaque] auditaque (i ss. m. 2) B

9:3 ^adilectus] delectus B ^bdei caeli] et ante caeli ss. m. 2 B, quod recepit Vulc. dei seclus. Koziol

9:4 ^afecit] fecit (a ss.; corr. m. 1, ut vid.) B ^bmortalium] mortalium Kroll: animalium ω

9:5 ^aobsequiis] obsequis B

9:6 ^ademissus] dimissus B dimissus M ^blaudibus] <et> laudibus ed. Rom. laudibus(que) Goldb. laudibus fort. delendum

9:7 ^aergo ipsique] ergo ipsique scripsi: ipsique ergo ω (sed cum traiecit. sign. B)

9:8 ^ainferiorem] <in> inferiorem Koziol: interiorem ω ^bintellegentiam] intellegentiam (gent in ras.) B ^cresederunt] reciderunt pro resederunt Koziol, sed nihil mutandum

9:9 ^anon quo dis] cf. Poem. 10, 24 (p. 84, 3 P) ^bnon quo dis] non quo dis B: non quod is Gδ non quod//is M non quidem is edd. nonn. ^cforte] forie pro forte B

10:1 ^aintentione] inten(t)ione (corr. m. post.) B

10:2 ^aplurimis incredibilis] cf. Poem. 9, 10 (p. 66, 11 P)

10:4 ^aaeternitatis dominus deus] cf. Poem. 8, 2 et 5 (p. 57, 1 et p. 58, 17 P); 9, 8 (p. 65, 2 P); 10, 10 (p. 73, 18 P). 12 (p. 75, 2 P). 14 (p. 78, 6 P). 22 (p. 82, 5). Stob. Ekl. I 41, 1 (t. I, p. 275, 3 Wachsm.)

10:5 ^agubernatore compositi] in homine ipso gubernatore composuit ex PL proposuit Kroll, sed cum effector mundi deus (v. 16) subaud. est

10:6 ^acuram propriam diligentiae suae] homo id [est] curam p. d. s. efficit, ut Kroll ^bhominis] hominis ed. Rom.: omnis ω ^cκόσμος] κόσμος edd.: KOCMOC ω (KOSMOS F)

10:7 ^asit] sint M ^bsecundam] secundam G: secundum cett. ^cimagines duae] cf. Poem. 5, 2 (p. 42, 10 P); 8, 2 (p.

- 7 is novit se, novit et mundum, scilicet ut meminerit, quid partibus conveniat suis, quae sibi utenda, quibus sibi inserviendum ^asit, recognoscat, laudes gratesque maximas agens deo, eius imaginem venerans, non ignarus se etiam ^bsecundam esse imaginem dei, cuius sunt ^cimagines duae mundus et homo.
- 8 unde efficitur, ut, quoniam est ipsius una compago, parte, ^aqua ex anima et sensu, spiritu atque ratione divinus est, velut ex elementis superioribus ^binscendere posse videatur in caelum, parte vero mundana, quae constat ex igne, ^daqua et aëre, mortalis resistat in terra, ne curae omnia ^esuae mandata vidua desertaque dimittat.
- 9 sic enim humanitas ex parte ^adivina, ex alia parte effecta mortalis est in corpore consistens.

CAPVT XI

Est autem mensura eius ^autriusque, id est hominis, ante ^bomnis religio, quam sequitur bonitas.

- 2 ea demum tunc videtur esse perfecta, si contra cupiditatem alienarum omnium rerum sit despectus virtute munita.
- 3 ^asunt ab omnibus cognationis divinae partibus aliena omnia, quaecumque terrena corporali cupiditate possidentur; quae merito possessionum nomine nuncupantur, quoniam non nata nobiscum, sed postea a nobis possideri coeperunt: ^cidcirco etiam possessionum nomine nuncupantur.

- 4 omnia ergo huiusmodi ab homine aliena sunt, etiam corpus, ut ^aet ea, quae adpetimus, et illud, ex quo adpetentiae nobis ^best vitium, despiciamus.
- 5 ut enim meum animum rationis ^aducit intentio, homo hactenus esse debuit, ut contemplatione divinitatis partem, quae sibi iuncta mortalis est mundi ^binferioris ^cnecessitate servandi, despiciat atque contemnat.
- 6 nam ut homo ex utraque parte possit esse plenissimus, quaternis eum utriusque partis elementis animadvertere esse formatum, manibus et pedibus utriusque binis aliisque corporis membris, quibus inferiori, id est terreno, mundo deserviat, illis vero partibus ^aquattuor animi, sensus, ^bmemoriae atque providentiae, quarum ratione cuncta divina norit atque suspiciat.
- 7 unde efficitur, ut rerum diversitates, qualitates, ^aeffectus, quantitates suspiciosa indagatione sectetur, retardatus vero gravi et nimio corporis vitio has naturae rerum causas, quae verae sunt, ^bproprie pervidere non ^cpossit.
- 8 ^ahunc ergo sic effectum ^bconformatumque et tali ministerio obsequioque praepositum a summo deo, eumque [^ccompetenter] munde mundum servando, deum pie colendo, digne et competenter in utroque dei ^dvoluntati parentem, talem quo munere credis esse munerandum — ^esiquidem, cum dei opera sit ^fmundus, eius pulchri-

57, 2 P). 5 (p. 58, 17 P); 12, 15 (p. 108, 12 P). 16 (p. 109, 2 P)

10:8 ^aqua] quae B ^binscendere] cf. Poem. 10, 25 (p. 84, 9 P) ^cinscendere] inscendere (vel a ss. m. 2) B ^dascendere F ^eaqua] et aqua G⁶ ^esuae mandata] sua emendata (vel e et cō, ut sit *suae commendata*, ss. m. 2) B

10:9 ^adivina] diu(i)na (corr. m. 1, ut vid.) B

11:1 ^autriusque] uiriusque B ^bomnis] omnis (res) Koziol, sed cf. p. 76, 10

11:3 ^asunt] sint pro sunt MG ^bsunt] enim post sunt add. δ; malim autem ^cidcirco etiam possessionum nomine nuncupantur] *idcirco* — *nuncupantur*: haec enuntiatio ... plane superflua, ne dicam molesta est' Hildebrand

11:4 ^aet ea, quae] et (e) aquae (e ss. m. 2) B ^best] et pro est B

11:5 ^aducit] ducti pro ducit BM ^binferioris] inferioris Koziol, qui et recte sententiam distinxit: interioris ω ^cnecessitate] necessitate// (s eras. in fine vers.) B

11:6 ^aquattuor] quatuor B ^bmemoriae] post *memoriae* spat. 3 fere litt. in fine vers. vac. relict. B

11:7 ^aeffectus] post *effectus* spat. 3 fere litt. in fine vers. vac. relict. B ^bproprie] propriae B ^cpossit] possit GL: pos-sunt cett.

11:8 ^ahunc ergo] cf. Poem. 10, 19 (p. 79, 14 P) ^bconformatumque] formatumque MG ^ccompetenter] competenter secl. Kroll, qui etiam *eumque* delere vult ^dvoluntati] volu(n)tati (v ex li per ras.; n add. m. 2) B ^esiquidem] parent (sic) super *siquidem* scr. m. fort. 2 B ^fmundus] mundus GL: mundum cett. (sed m exp. et s ss. m. 1, ut vid. B) ^aconplacitum] complati(t)um (t add. m. 2) B ^babsolutos] absolutos ex obso-lutos corr. m. post. B ^cparti] parti Kroll: partis ω

tudinem qui diligentia servat atque auget, operam suam cum dei voluntate coniungit, cum speciem, quam ille divina intentione formavit, adminiculo sui corporis diurno opere curaue conponit — nisi eo, quo parentes nostri munerati sunt, quo etiam nos quoque munerari, si foret divinae pietati ^aconplacitum, optamus piissimis votis, id est ut emeritos atque exutos mundana custodia, nexibus mortalitatis ^babsolutos, naturae superioris ⁱparti[s], id est divinae, puros sanctosque restituat?’

C A P V T X I I

Iuste et vere dicis, o Trismegiste.

- 2 haec est enim merces pie sub deo, diligenter cum mundo viventibus.
- 3 ^asecus enim inpieque qui vixerint, et reditus denegatur in caelum et constituitur in corpora alia indigna animo sancto et foeda migratio.
- 4 ut iste rationis sermo processit, o Trismegiste, futurae aeternitatis spe ^aanimae in mundana vita periclitantur; sed aliis incredibile, aliis fabulosum, aliis ^bforsitan videatur esse deridendum.
- 5 res enim dulcis est in hac corporali vita, qui capitur de possessionibus fructus.
- 6 ^aquare animam obtorto, ut aiunt, detinet collo, ut in parte sui, qua mortalis est, inhaereat, nec sinit partem divinitatis agnoscere invidens immortalitati malignitas.
- 7 ^aego enim tibi quasi praedivinans dixerō nullum post nos habiturum dilectum simplicem, qui est philosophiae, quae sola est in cognoscenda divinitate frequens obtutus et sancta religio.

12:1 ^aluste] quae in hoc capite leguntur inter personas sic fere mihi distribuenda videntur: A. Iuste — o Trismegiste. Tr. Haec est enim — migratio. A. Ut iste — malignitas. Tr. Ego enim — confundunt. A. Quomodo ergo — confundunt? cuius distributionis aliquot vestigia in G et al. extant
12:3 ^asecus] cf. Poem. 10, 8 (p. 72, 5–8 P). 19 (p. 80, 1 P) [ubi tamen negat Hermes in bruti animalis corpus animam humanam cadere]. 20 (p. 81, 3 P)
12:4 ^aanimae] animeae B ^bforsitan] forsitam B

12:6 ^aquare] quae res B

12:7 ^aego] ego GL: ergo cett. (sed r exp. B et eras. M)

- 8 multi etenim ^aet eam multifaria ratione confundunt.
- 9 quomodo ergo multi incomprehensibilem philosophiam ^aefficiunt aut quemadmodum eam multifaria ratione confundunt?’

C A P V T X I I I

O Asclepi, hoc modo: in varias disciplinas nec comprehensibiles eam callida commutatione miscentes, ^aἀριθμητικὴν et musicen et geometriam.

- 2 puram autem philosophiam eamque ^a<e> divina tantum religione pendentem tantum intendere in reliquas ^boportebit, ut apocatastasis astrorum, stationes praefinitas cursumque commutationis numeris constare miretur; terrae vero dimensiones, ^cqualitates, quantitates, maris profunda, ignis vim et horum omnium effectus naturamque cognoscens miretur, adoret atque conlaudet artem ^dmentemque divinam.
- 3 musicen vero nosse nihil aliud ^aest, nisi cunctarum ^b[omnium] rerum ordinem scire quaeque sit divina ratio sortita: ordo enim rerum singularum in unum ^comnium artifice ratione ^fconlatus concentum quendam melo divino dulcissimum verissimumque conficiet.
- 4 qui ergo homines post nos erunt,

C A P V T X I V

Sophistarum ^acalliditate decepti a ^bvera, ^cpura sanctaque philosophia avertentur.

12:8 ^aet eam] et ante eam om. G ^beam] eam GL: ea cett.

12:9 ^aefficiunt] efficiunt B: afficiunt cett.

13:1 ^aἀριθμητικὴν] ἀριθμητικὴν scripsi: APIOMETIKHN B APIOMETIKHN M ARITMETIKEN F arithmeticon G arithmeticon vulg.

13:2 ^a<e>] e addidi ^boportebit] oporterit BM (oportuerit M?) ^cqualitates] qualitates ex qualitatis corr. m. 2 B ^dmentemque] mentemque (-em in ras.) B

13:3 ^aest] est edd. vet.: esse ω ^b[omnium] omnium om. G, quod prob. Rohde ^comnium] sonum pro omnium Kroll ^dquaeque sit divina] quaeque sit divine M ^esingularum] singularium B ^fconlatus] conlatus ed. Rom.: conlata ω fort. conlatarum

- 2 simplici enim mente et anima divinitatem colere eiusque facta venerari, agere etiam dei ^avoluntati gratias, quae est bonitatis sola plenissima, haec est ^bnulla animi inportuna curiositate ^cviolata philosophia.
- 3 et de his sit hucusque tractatus.
- 4 de spiritu vero et de his similibus hinc ^asumatur exordium.
- 5 fuit deus et ^aὐλή, quem Graece credimus mundum, et mundo comitabatur spiritus vel inerat mundo spiritus, sed non similiter ut deo nec deo haec, de quibus mundus.
- 6 idcirco non erant, ^aqu(i)a n(a)ta non erant, sed in eo iam tunc erant, unde nasci habuerunt.
- 7 non enim ea sola non nata dicuntur, quae necdum nata sunt, sed ea, quae carent fecunditate generandi, ita ut ex his nihil nasci possit.
- 8 quaecumque ergo sunt, quibus inest natura generandi, haec et generabilia sunt, de quibus nasci potest, tametsi ea ex se nata sunt.
- 9 neque enim dubitatur ex his, quae ex se ^anata sunt, facile nasci posse, de quibus cuncta nascuntur.
- 10 deus ergo ^asempiternus, deus aeternus nec nasci potest nec potuit: ^bhoc est, hoc fuit, ^choc erit semper.
- 11 haec ergo est, quae ex se tota est, natura dei.
- 12 ^aὐλή autem vel mundi natura ^bet spiritus, quamvis nata non videantur a prin-

cipio, tamen in se nascendi procreantique vim possident atque ^anaturam.

13 fecunditatis etenim initium in qualitate naturae est, quae et conceptus et partus in se possidet vim atque materiam.

CAPVT XV

- H**aec itaque sine alieno conceptu est sola generabilis.
- 2 at vero ea, quae vim solam concipiendi habent ex alterius commixtione naturae, ita discernenda sunt, ut hic locus mundi cum his, quae in se sunt, ^avideatur esse non natus, qui utique in se vim ^btotius naturae habet.
- 3 locum autem dico, in quo sint omnia.
- 4 neque enim haec omnia esse potuissent, si locus deesset, ^aqui omnia sustinere potuisset.
- 5 omnibus enim rebus, quae ^afuerint, praecavendum est loco.
- 6 nec qualitates etenim nec quantitates nec positiones nec effectus dinosci potuissent earum rerum, quae nusquam sunt.
- 7 sic ergo et mundus, quamvis natus non sit, in se tamen omnium naturas habet, utpote qui ^ahis omnibus ad ^bconcipiendum fecundissimos sinus praestet.
- 8 hoc est ergo totum qualitatis materiae, quae creabilis est, tametsi creata non est.
- 9 sicuti enim in natura materiae qualitas fecunda est, sic et malignitatis eadem est ^aaeque fecunda.

CAPVT XVI

Ne(c) ^be[r]go dixi, o Asclepi et Hammon, quod a multis dicitur: non poterat deus incidere atque avertere a rerum natura malitiam?

14:1 ^acalliditate decepti] calliditate decepti ex calliditatem cepti corr. m. 1 B ^bvera] vera//// (2 litt. eras. in fine vers.) B ^cpura] pura om. BM

14:2 ^avoluntati] voluntati (i in ras.) B ^bnulla] nulla GL: nullo cett. ^cviolata] violenta BM

14:4 ^asumatur] summatur B

14:5 ^aὐλή] ὐλη edd.: yle ω (hyle B)

14:6 ^aqu(i)a n(a)ta] quia nata scripsi: quanta BMP quando GLF quando nata edd. vett.

14:9 ^anata] nata ex nati corr. m. 1 B nati M

14:10 ^asempiternus] sempiternum (s ss. m. fort. 1) B ^bhoc] hic pro hoc (ter) edd. vett. ^choc erit] hoc/erit (s vel f eras.) B

14:12 ^aὐλή] YAH recte B solus ^bet spiritus] et spiritus ed. Rom.: est spiritus ω (sed est exp. et et ss. m. fort. 1 B) ^cnaturam] post naturam distinxit (vulg. naturam fecunditatis)

15:2 ^avideatur] videantur B ^btotius] tot(i)us (corr. m. 1) B

15:4 ^aqui] quo B qui ex quo corr. M

15:5 ^afuerint] fuerint (sed u ss. m. fort. 1) B: fuerunt cett.

15:7 ^ahis] hiis (sed h eras.) M iis vulg. ^bconcipiendum] conspiciendum BM

15:9 ^aaeque] eaque pro aequae B

16:1 ^ane(c)] nec ed. Rom.: ne ω ^be[r]go] ego edd. vett.: ergo ω

- 2 quibus respondendum nihil omnino est; vestri tamen causa et haec ^aprosequar, quae coeperam, et rationem reddam.
- 3 dicunt enim ipsi deum debuisse omnifariam mundum a malitia ^aliberare; ita enim in mundo est, ut quasi membrum ipsius esse videatur.
- 4 provisum cautumque est, quantum rationabiliter potuisset a summo deo, tunc, cum sensu, disciplina, intelligentia mentes hominum est munere dignatus.
- 5 hisce enim rebus, quibus ceteris ^aantistamus animalibus, ^bsolis possumus malitiae fraudes, dolos vitiaque vitare.
- 6 ea enim qui, antequam ^ahis implicatus est, ex aspectu ^bvitari, is homo est divina intellegentia prudentiaque munitus; fundamentum est enim disciplinae in summa bonitate consistens.
- 7 spiritu autem ministrantur omnia et vegetantur in mundo, ^aqui quasi organum vel machina summi dei voluntati subiectus est.
- 8 itaque ^a(haec) hactenus a nobis ^bintellegantur.
- 9 mente sola intellegibilis, summus qui dicitur deus, rector gubernatorque est sensibilis dei eius, qui in se circumplectitur ^aomnem locum, omnem rerum substantiam totamque gignentium creantiumque materiam et omne quicquid est, quantumcumque est.

CAPVT XVII

Spiritu vero ^aagitantur sive gubernantur omnes in mundo species, unaquaeque secundum naturam suam a deo ^bdistributam sibi.

2 ^aὅλη autem vel mundus omnium est receptaculum omniumque agitatio atque frequentatio, quorum deus ^bgubernator, dispensans ^comnibus rebus mundanis, quantum unicuique necessarium.

3 † ^ased spiritu vero inplet omnia, ^but cuiusque naturae qualitas est, ^cinhalata.

4 est enim cava mundi rotunditas in modum sphaerae ipsa sibi qualitatis vel formae suae causa invisibilis tota, quippe cum quemcumque in ea summum subter despiciendi causa delegeris locum, ex eo, in imo quid sit, videre non possis.

5 propter quod multis ^aloci[s] instar qualitatemque habere creditur.

6 ^aper formas enim solas specierum, quarum imaginibus videtur ^binsculpta, quasi visibilis creditur, cum depicta monstratur; re autem vera est sibi ipsi invisibilis semper.

7 ex quo eius imum † ^avel pars si locus est in sphaera, Graece ^bΑἰδης dicitur, siquidem ^cἰδεῖν Graece videre ^ddicitur, ^equo<d> visu imum sphaerae careat.

17:1 ^a om. BMP (sed add. m. 2 B) ^bdistributam] disiributam (sed t ex i corr. m. post.) B

17:2 ^aὅλη] YAH recte B solus ^bgubernator] post gubernator (subaud. est; cf. p. 45, 16) interpunxi ^comnibus rebus mundanis] omnibus rebus mundanis quantum Hild.: omnibus quantum rebus mundanis ω (omnibus rebus humanis quantum F et vulg.)

17:3 ^ased] sed (vel est ss. m. 2) B sed om. GF ^but] aut pro ut BM (sed a exp. B) ^cinhalata] inhalata Goldb.: inalata BM inalata F om. GPL

17:5 ^aloci] loci scripsi (cf. p. 50, 11 sqq.; p. 68, 19): locis ω

17:6 ^aper formas enim] per enim formas BMP (sed cum traiecit. sign. B) ^binsculpta] insculpta B

17:7 ^avel pars] vel pars (par M) si locus est ω; post pars lacunam signif. Goldb.; pars <infera> Koziol fort. ex quo eius imum [vel pars], (imo) si locus est in sphaera ^bΑἰδης] Αἰδης edd.: ΑΔΗC B † alia alii ἰδεῖν] ΙΔΕΙΝ recte B ^ddicitur] dicitur (i ss. m. 2) B ^equo<d> visu] quod visu scripsi: quo visu ω.

16:2 ^aprosequar] fort. persequar

16:3 ^a(liberare] liberaret (sed t del.) B

16:5 ^aantistamus] antestamus ω ^bsolis] solis B

16:6 ^ahis] iis pro his ed. Rom. ^bvitari] vitarit: uttarit (corr. m. 2) B uttantis pro vitari is M

16:7 ^aqui] qui om. BMP (aër in marg. adscr. m. 2 B)

16:8 ^a(haec)] haec addidi et post intellegantur interpunxi ^bintellegantur] intellegantur BMPF (sed n exp. B): intelligatur GL (ex intelligitur corr.) hactenus a. n. intellegatur m. s. i. s. q. d. deus, (quod) rector cett. Kroll

16:9 ^aomnem] omnem B

- 8 unde et ^aideae dicuntur species, ^bquod
sint ^cvisibiles formae.
9 ab eo itaque, quod visu priuentur, Grae-
ce ^aΑἰδης, ab eo, quod in imo sphaerae
sint, Latine inferi nuncupantur.
10 haec ergo sunt principalia et antiquio-
ra et quasi capita vel initia omnium,
quae sunt in his aut per haec aut de
his.’

CAPVT XVIII

- ‘**O**mnia ^ahaec ergo ipsa, ^but dicis,
^cquae sunt, o Trismegiste?’
2 ‘Mundana, ut ita dixerim, specierum
omnium, quae ^ainsunt, uniuscuiusque,
sicuti est, tota substantia.
3 mundus itaque nutrit corpora, ^aanimas
spiritus.
4 ^asensus autem, quo dono caelesti sola
felix sit human^bitas — neque enim
omnes sed pauci, quorum ita mens est,
ut ^ctanti ^dbeneficii capax esse possit; ut
enim sole mundus, ita mens humana
isto clarescit lumine et eo amplius;
nam sol quicquid inluminat, aliquan-
do terrae ^eet lunae interiectu ^finterve-
niente nocte eius ^gprivatur lumine —
sensus autem cum semel fuerit animae
commixtus ^hhumanae, fit una ex bene
coalescente commixtione materia, ita
ut numquam huiusmodi mentes caligi-
num impedianur erroribus.
5 unde ⁱiuste ^bsensum deorum animam
esse dixerunt.

17:8 ^aideae] ideae M: ideo cett. (ideo ae ss. m. 2 B) ἰδέαι
edd. ^bquod] quod ed. Rom.: quo ω (d add. m. 2 B) ^cvisibi-
les] visibilis δ

17:9 ^aΑἰδης] AΔHC recte B

18:1 ^ahaec] haec om. Gδ. ^but] aut pro ut BM (sed a exp.
B) ^cquae sunt] quae sunt Kroll: quae est ω

18:2 ^ainsunt] in post insunt add. GPL, a qua praepositione
pendentem ablativum excidisse existimat Kroll; ego vero
insunt absolute dictum puto (cf. p. 44, 16; 45, 16–17)

18:3 ^aanimas] anima(s) (corr. m. 2) B anima M

18:4 ^acf. Poem. 1, 21–22 (p. 12, 13 P) = Ποιμ. 22 (p. 335, 6
R) ^bita] ita: tia B om. M ^ctanti] tanta (i ss. m. 2) B ^dbenefi-
cii] beneficii BM (sed s exp. B et eras. M) ^eet lunae] et
exp. et lunae om. B ^finterveniente] et ante interveniente
add. m. 2 B ^gprivatur] primatur (v ss. m. fort. 2) B ^hhuma-
nae] humanae ex humana corr. m. 2 B

18:5 ^acf. Poem. 12, 8–9 (p. 104, 7–8, 12–13 P) ^bsensum]
sensus scripsi: sensus ω

- 6 ego vero nec eorum dico omnium
sed magnorum quorumque et princi-
palium.’

CAPVT XIX

- ‘**Q**uos dicis vel rerum capita vel ^aini-
tia primordiorum, o Trismegiste?’
2 ‘Magna tibi pando et divina nudo my-
steria, cuius rei initium facio exoptato
favore caelesti.
3 deorum genera multa sunt eorumque
omnium pars intellegibilis, ^aalia vero
sensibilis.
4 ^aintellegibiles dicuntur non ideo, quod
putentur non subiacere sensibus no-
stris; magis enim ^bipsos sentimus
quam eos, quos visibiles nuncupamus,
sicuti disputatio perdocebit et tu, si
intendas, poteris pervidere.
5 sublimis etenim ratio eoque divini-
or ultra hominum mentes intentionesque
consistens, si non attentiore aurium
obsequio verba ^aloquentis ^bacceperis,
transvolabit et transfluet aut magis re-
fluat suique se ^cfontis liquoribus ^dmi-
scebit.
6 sunt ergo omnium specierum principes
dii.
7 hos ^aconsecuntur dii, quorum est prin-
ceps ^bοὐσία.
8 hi sensibiles, ^autriusque originis consi-
miles suae, qui per sensibilem naturam
conficiunt omnia, ^balter per alterum,
unusquisque opus suum inluminans.
9 caeli vel quicquid est, quod eo nomine
^acomprehenditur, ^bοὐσιάρχης est Iuppi-

19:1 ^ainitia] ini(t)i(a) (corr. m. 2) B

19:3 ^aalia] alias B

19:4 ^aintellegibiles] intellegibiles G: intellegibilis cett. (sed
e ss. m. rec. B, -es ex -is corr. M) ^bipsos] ipsos δ: ipse B ip-
sa M om. G

19:5 ^aloquentis] loquentis scripsi (cf. τῆς τοῦ λέγοντος
φωνῆς Poem. 10, 17 [p. 78, 7 P]): loquentias B loquentia
cett. ^bacceperis] acceperis scripsi: acceperit ω ^cfontis] fon-
tes (i ss. m. 1) B ^dmiscebit] miscebit G: miscet cett.

19:7 ^aconsecuntur] consecuntur B (cf. p. 79, 10): sequuntur
cett. ^bοὐσία] OYCIA recte B

19:8 ^autriusque] uirisque pro utriusque BM ^balter per] alter
per BM: altera per cett.

19:9 ^acomprehenditur] post comprehenditur in fine vers.
spat. 6 litt. vac. relict. B ^bοὐσιάρχης] OYCIAPXHC recte
B, et item v. 7

ter; per caelum enim Iuppiter omnibus praebet vitam.

10 solis ^aοὐσιάρχης lumen est; bonum ^benim luminis per orbem nobis solis ^cinfunditur.

11 *** XXXVI, quorum vocabulum est ^aHoroscopi, id est eodem loco semper defixorum siderum, horum ^bοὐσιάρχης vel princeps est, quem ^cπαντόμορφον vel omniformem vocant, qui ^ddiversis ^especiebus ^fdiversas formas facit.

12 septem sphaerae quae vocantur, habent ^aοὐσιάρχας, id est sui ^bprincipes, *** quam fortunam dicunt aut ^cεἰμαρμένην, quibus inmutantur omnia ^dlege naturae ^estabilitateque firmissima, sempiterna agitatione variata.

13 aër vero organum est vel machina omnium, ^aper quam omnia fiunt; est autem ^bοὐσιάρχης huius ^csecundus *** mortalibus mortalia et his similia.

14 his ergo ita se habentibus, ab imo ad summum † se ^aatmoventibus sic sibi conexas sunt ^comni pertinentia ad se ^dat de *** ^e(in)mortalibus mortalia sensibiliaque insensibilibus adnexa sunt.

19:10 ^aοὐσιάρχης] OYCIAPXHC recte B, et item v. 7 (cross-reference from the same note at p. 54 line 6) ^benim] enim: n ex st corr. per ras. B ^cinfunditur] post infunditur si ne dubio lacuna hiat Kroll

19:11 ^acf. Stob. Ekl. I 21, 9 (t. I, p. 189, 21 Wachsm.) ^bοὐσιάρχης] OYCIAPXef B (deinde spat. 2 litt. in fine vers. vac. relict.) ^cπαντόμορφον] παντόμορφον edd.: ΠΑΝΙΟΜΟΡΦΟ B ΠΑΝΤΟΜΟΡΦΟ M ΠαΝΤΟΜΟΡΦΟ F ^dcf. Lydus de mens. IV 7 (p. 70, 22 Wuensch) ^especiebus] speciebus B ^fdiversas] diversas (as in ras. m. 1) B

19:12 ^aοὐσιάρχης] OYCIAPXAC recte B ^bprincipes] post principes lacunam esse suspicatur Kroll ^cεἰμαρμένην] εἰμαρμένην edd.: ΗΜΑΡΜΕΝΗ B ΗΜΑΡΜΕΝΗ M eMaRMeNeN F ^dlege] lege GL: leges cett. (i ss. m. rec. B; -es in -is corr. M) ^estabilitateque] stabilitate (om. que) F

19:13 ^aper quam] per quam B; per quem cett. ^bοὐσιάρχης] OYCAPXHC B ^csecundus] post secundus lacunam significavi

19:14 ^aatmoventibus] sqq. locum misere depravatum ac mutilum, ut in B legitur (nisi quod moventibus ex moventibus corr. m. post.), exhibui ^aatmoventibus] admoventibus MG id moventibus PL moventibus F ^comni] omnia praeter B cett. ^dat de] ac de MGP et de L ac (om. de) F ^e(in)mortalibus] immortalibus unus c: mortalibus ω

19:15 ^agubernatori] gubernatori scripsi: gubernatoris ω (gubernationis G, quod recepit Goldb.) ^bparet] post paret lacunam significavit Goldb.

15 summa vero ^agubernatori[s] summo illi domino ^bparet *** vel esse non multa aut potius unum.

16 ex uno etenim cuncta pendentia ex eoque defluentia cum distantia videntur, creduntur esse quam ^aplurima, adunata vero unum vel potius duo: unde fiunt omnia et a quo fiunt, id est de materia, qua fiunt, et ex eius voluntate, cuius nutu efficiuntur † ^balia.

C A P V T X X

‘Haec iterum ratio quae est, o ^bTrismegiste?’

2 ‘Talis, o Asclepi.

3 ^adeus etenim ^bvel pater vel dominus omnium vel quocumque alio nomine ab ^chominibus sanctius religiosiusque ^dnuncupatur, quod inter nos intellectus nostri causa debet esse sacratum — tanti etenim numinis ^econtemplatione nullo ex his nominibus eum definite ^fnuncupabimus.

4 si enim vox hoc est: ex aëre spiritu ^apercurso sonus declarans omnem hominis voluntatem vel sensum, quem forte ex sensibus mente perceperit, cuius nominis tota substantia paucis conposita syllabis definita atque circumscripta est, ut ^cesset in ^dhomine necessarium vocis auriumque commercium, simul etiam et sensus et spiritus et aëris et omnium in his aut per haec ^eaut de

19:16 ^aplurima] plurimā (sed lineol. eras.) B ^balia] talia pro alia Goldb.

20:1 ^aHaec] haec (ASCLEP ss. m. fort. 1) B ^bTrismegiste] trismegisterialis (vel aliis ss. m. 2, sed eras.) o asclepi (TRIM ss. m. fort. 1) B trismegiste]rialis. o asclepi M

20:3 ^acf. Lactant. inst. div. I 6. — Poem. 5, 10 (p. 46, 13 P) ^bvel] vel om. BM ^chominibus] homi(ni)bus (corr. m. 2) B ^dnuncupatur] nuncupantur B ^econtemplatione] contemplationē B ^fnuncupabimus] nuncupabimus (bimus in ras.; b ex v corr. m. 1) B

20:4 ^aper] per in ras. B ^bsit] sit (t in ras.) B ^cesse] esse, quod post aut omnia (v. 5) legitur, huc transposui; delendum censet Rohde ^dhomine] homine ex nomine corr. m. 1 B ^eaut de his] aut de his scripsi (cf. p. 52, 17): autem his B his autem MG aut cum his δ ^fcomposito] compositio B ^ginnomine(m)] innominem Hild.: innomine BMF in nomine GP uno nomine L ^hcf. Poem. 5, 10 (p. 47, 1 P) ⁱomnominem(m)] omnominem Hild.: omnominem BPF soninominem (ni ex m per ras.?) M omni nomine G omnium nomine L ^komnia] post omnia interpuncti (solut ut omnia = ὥς πάντα ὧν Kroll) ^lcf. Poem. 1, 9 (p. 4, 17 P) = Ποιμ. 9 (p. 330, 12 R); 5, 9 (p. 46, 3 P)

- his nomen est totum dei; non enim spero totius maiestatis effectorem omniumque rerum patrem vel dominum uno posse quamvis e multis ^fcomposito nuncupari nomine, hunc vero ^ginnomine<m> vel potius ⁱomninomine<m> esse, siquidem is sit unus et ^komnia, ut sit necesse aut ^lomnia eius nomine aut ipsum omnium nominibus nuncupari — hic ergo solus ut omnia, utraque sexus fecunditate plenissimus, semper voluntatis praegnans suae parit semper, quicquid voluerit procreare.
- 5 ^avoluntas eius est bonitas omnis.
- 6 haec eadem bonitas omnium rerum est ex ^adivin[it]a[te] eius nata natura, uti sint omnia, sicuti sunt et fuerunt, et futuris omnibus dehinc naturam ex se nascendi ^bsufficiat<n>t.
- 7 haec ergo ratio, o ^aAsclepi, tibi sit reddita, quare et quomodo fiant omnia.’

CAPVT XXI

- ‘**U**triusque sexus ergo deum dicis, o Trismegiste?’
- 2 ‘Non deum solum, Asclepi, sed omnia animalia et inanimalia.
- 3 ^aimpossibile est ^benim aliquid eorum, quae sunt, ^cinfecundum esse.
- 4 fecunditate enim dempta ex omnibus, quae sunt, impossibile erit semper esse, quae sunt.
- 5 ego ^aenim et naturam et sensum ^b[et naturam] et ^cmundum dico in se continere naturam et nata omnia conservare.
- 6 procreatione enim uterque plenus est sexus et eius utriusque conexio aut,

quod est verius, unitas inconprehensibilis est, quem sive Cupidinem sive Venerem sive utrumque recte poteris nuncupare.

- 7 hoc ergo ^aomni vero verius manifestiusque mente ^bpercipito, quod ex [omni] illo totius naturae ^ddeo hoc sit cunctis in aeternum ^eprocreandi inventum tributumque mysterium, cui summa ^fcaritas, ^glaetitia, hilaritas, cupiditas amorque divinus innatus est.
- 8 et dicendum foret, quanta sit eius mysterii vis atque necessitas, nisi ex sui contemplatione unicuique ex intimo sensu nota esse potuisset.
- 9 si enim ^aillud extremum temporis, quo ex ^bcrebro ^cadritu ^dprurimus, ut utraque in utramque fundat natura progeniem, animadvertas, ut altera avide alterius ^e<semen> rapiat interiusque recondat, denique eo tempore ex commixtione ^fcommuni et virtutem feminae ^gmarum adipiscuntur et mares femineo torpore lassescunt.
- 10 effectus itaque huius tam blandi ^anecessariiue mysterii in occulto perpetratur, ne vulgo inidentibus inperitis utriusque naturae divinitas ex commixtione sexus cogatur ^berubescere, multo magis etiam si visibus inreligiosorum hominum subiciantur.

CAPVT XXII

Sunt autem non ^amulti aut admodum pauci, ita ut numerari etiam in mundo possint, religiosi.

20:5 ^acf. Poem. 10, 2–4 (p. 68, 3–69, 6 P)

20:6 ^adivin[it]a[te] divina Reitzenstein: divinitate ω ^bsufficiat<n>t) sufficient Kroll: sufficiat ω

20:7 ^aAsclepi] asclepi (a ex u corr. m. 1) B

21:1 ^aUtriusque sexus] recte distinxit Kroll (utriusque sexus vulgo cum omnia coniungunt, at in B super utriusque sexus m. XV. s. adscripsit: Aesculapius quaerit)

21:3 ^aimpossibile] impossibilis (e ss. m. 2) B ^benim] enim ut BMP (sed ut eras. M) ^cinfecundum] ineffecundum B in/// fecundum (ef eras.) M

21:5 ^aenim et naturam] enim et in naturam B ^b[et naturam]] et naturam om. F et seclus. edd. ante Goldb. ^cmundum] mundum (und in ras m. 1) B

21:7 ^aomni] omni B ^bpercipito] percipito Hildebrand: percepto ω [omni]] omni ut male e v. 3 repet. seclusi domino pro omni Kroll ^ddeo hoc sit cunctis] deo est cunctis (i in esti m. post. del.) B deo est cunctis M ^eprocreandi] praecreandi (o ss.; corr. m. 1) B ^fcaritas] caritas ex cartias corr. m rec. B ^glaetitia] laetitia vulg.: cletitiae B laeticia// (e eras.) M laetitiae vel leticie cett.

21:9 ^aillud] illum BM (d ss. m. rec. B) ^bcrebro] crebro MG: cerebro Bδ ^cadritu] adritum MG: adritum B ad ritum δ ^dprurimus] prurimus Hild.: perveni//mus (a eras.) B pervenimus cett. ^e<semen>] semen add. ed. Rom. ^fcommuni et virtutem] communi et virtutem scripsi: cōmuniat (vel et ss. m. 2) virtutem B communi virtutem cett. ^gmarum] mar(i)um (corr. m. 1, ut vid.) B

21:10 ^ane] nec BM ^berubescere] erebescere (u ss., corr. m. fort. 2) B

22:1 ^amulti] cf. Poem. 10, 8 (p. 72, 9 P)

- 2 unde ^acontingit in multis remanere malitiam defectu prudentiae scientiaeque rerum omnium, quae sunt.
- 3 ^aex intellectu enim rationis divinae, qua constituta sunt omnia, contemptus ^bmedelaque nascitur vitiorum mundi totius.
- 4 perseverante autem inperitia atque ^ainscientia vitia omnia convalescunt vulnerantque animam insanabilibus ^bvitiis, quae infecta ^cisdem atque vitiata quasi venenis tumescit nisi eorum, quorum animarum disciplina et intellectus summa curatio est.
- 5 si solis ergo et paucis hoc proderit, dignum est hunc persequi atque expedire tractatum, quare solis hominibus intelligentiam et disciplinam divinitas suam sit inpertire ^adignata.
- 6 ^aaudi itaque.
- 7 deus pater et dominus cum post deos homines efficeret ex parte corruptiore ^amundi et ex divina pari lance componerans, vitia ^bcontigit mundi corporibus commixta remanere et ^calia propter cibos victumque, quem necessario habemus cum omnibus animalibus communem; quibus de rebus necesse est ^dcupiditatum desideria et reliqua mentis vitia animis humanis insidere.
- 8 diis vero, utpote ex mundissima parte naturae effectis et nullis indigentibus rationis ^adisciplinaeque adminiculis, quamvis immortalitas et unius semper aetatis vigor ipse sit eis prudentia et

disciplina, tamen propter unitatem rationis pro disciplina et pro intellectu, ne ab his essent alieni, ordinem necessitatis lege conscriptum aeterna ^b[lege] constituit, hominem ex animalibus cunctis de sola ratione disciplinaeque cognoscens, per ^cquae vitia corporum homines avertere atque abalienare potuissent, ipsos ad immortalitatis spem intentionemque ^dprotendens.

- 9 denique et ^abonum hominem et qui ^bposset immortalis esse ex ^cutroque natura ^dcomposuit, divina atque mortali, ^eet sic compositum [est] per voluntatem dei hominem constitutum est esse meliorem et diis, qui sunt ex sola immortali natura formati, et ^fomnium mortalium.
- 10 propter quod homo diis cognatione coniunctus ipsos religione et sancta mente veneratur diique etiam pio affectu humana omnia respiciunt atque custodiunt.

C A P V T X X I I I

Sed de hominibus istud dictum paucis sit pia mente praeditis.

- 2 de vitiosis vero nihil dicendum est, ne sanctissimus sermo eorum contemplatione violeatur.
- 3 et quoniam de ^acognatione et consortio hominum deorumque nobis indicitur sermo, potestatem hominis, o Asclepi, vimque cognosce.

22:2 ^acontingit] contingit BMF (alter. n in ras. B): contigit GPL

22:3 ^aex intellectu enim rationis] ex intellectu enim rationis F: ex enim intellectu (sed cum traiecit. signis B) rationis BPL et (in ras.) enim intellectum rationis M ex rationis enim intellectu G ^bmedelaque] medelaque ed. Rom.: medullaque ω (vel medela ss. m. 2 B)

22:4 ^ainscientia] scientia B ^bvitiis] vitiis: fort. malis ^cisdem] ^bisdem (hi ss. m. post.) B

22:5 ^adignata] dignatam B

22:6 ^aaudi] T. (i. e. Trismegistus) ante audi add. m. post. B

22:7 ^amundi] mundi fort. delendum ^bcontigit] contingit B ^calia] alias B ^dcupiditatum] cupiditatem B fort. cupiditates

22:8 ^adisciplinaeque] disciplin^lenae [ms disciplenae, i ss.] ^b[lege] lege seclusi ^cquae] quae (corr. m. 1) B ^dprotendens] protendentes Kroll, non recte, opinor

22:9 ^abonum] Lactant. inst. div. VII 13 ^bposset] poss^et [ms posset, i ss. — cf. archaica possiet] (corr. m. 1, ut vid.) B ^cutroque natura] utraq^unatura [u, i punctis subscriptis notatae, ut incertae] (n ex s corr.; fuit quis) B ^dcomposuit] cf. Poem. 10, 24 (p. 84, 1 P) ^eet sic compositum] et sic compositum p. v. d. h. constitutum est esse meliorem F: est post compositum add. cett (sed est exp. et 'et' ss. m. fort. 1 B) est post constitutum om. cett. et sic compositum p. v. d. h. constituit ut esset melior[em] Kroll ^fomnium mortalium] omnium mortalium (vel bus bis ss. m. 2) B Graecam constructionem cum Latina miscuit scriptor (cf. p. 36, 2–4)

23:3 ^acognatione] 'et quoniam — proximitate contenti' August. de civ. dei VIII 23

23:4 ^adominus] dominus (d ex n corr. 1 m., o in ras.) B ^bhumana] human^a [ms human, a ss.] (corr. m. 1) B ^ccontenti] contem^{ti} [ms contemti, n ss. over m] (corr. m. 1) B ^dinluminat] inluminatur et inluminatur et inluminat scripti ^econformat deos] conformat Goldb.: con-

- 4 ^adominus et pater vel, quod est summum, deus ut effector est deorum caelestium, ita homo fictor est deorum, qui in templis sunt ^bhumana proximitate ^ccontenti, et non solum ^dinlumina[n]tur, verum etiam inlumina[n]t, nec solum ad deum proficit, verum etiam ^econformat deos.
- 5 miraris, o Asclepi, an numquid et tu diffidis ut multi?’
- 6 ‘Confundor, o Trismegiste, sed tuis verbis libenter adsensus felicissimum hominem iudico, qui sit tantam felicitatem consecutus.’
- 7 ‘Nec inmerito miraculo dignus est, qui est omnium maximus.
- 8 ^adeorum genus omnium ^bconfessione manifestum est de mundissima ^cparte naturae esse ^dprognatum signaque eorum sola quasi capita pro omnibus esse.
- 9 species vero deorum, quas conformat humanitas, ex utraque natura ^aconformatae sunt, ex divina, quae est ^bpurior multoque diviniore, et ex ea, quae intra homines est, id est ex materia, qua fuerint fabricatae, et non solum capitibus solis sed membris omnibus totoque corpore figurantur.
- 10 ita ^ahumanitas semper memor naturae et originis suae in illa ^bdivinitatis imitatione perseverat, ut, sicuti pater ac dominus, ut sui similes essent, deos fecit aeternos, ita humanitas deos suos ex sui vultus similitudine figuraret.’

firmat ω (sed o ss. m. 1 vel 2) B deos δ et M ex corr.: deus BG (aliter conformat deos ss. m. rec. B)

23:6 ^aConfundor] A. (i. e. Asclepius) super Confundor adscr. m. post. B

23:8 ^adeorum] T. (i. e. Trismegistus) super deorum adscr. m. post. B ^bconfessione] confessione Rohde: confusione ω ^cparte] p'erte [ms perte, a ss.] (corr. m 1) B ^dprognatum] prognal/tum (n eras.) B

23:9 ^aconformatae sunt] conformata est ω, sed conformataestsm [ms conformataest, sunt ss.] corr. m. 2 B, quod recepit Vulc. ^bpurior] purior B: prior cett.

23:10 ^ahumanitas] 'ita humanitas — figuraret' August. de civ. dei VIII 23 ^bdivinitatis] divismnatis [ms divinatis, nit ss.] (corr. m. 1, ut vid.) B

C A P V T X X I V
'Statuas dicis, o Trismegiste?'

- 2 ^aStatuas, o Asclepi.
- 3 ^avidesne, quatenus tu ipse diffidas?
- 4 statuas animatas sensu et spiritu plenas tantaque ^afacientes et talia, statuas futurorum praescias ^beaque ^csorte, ^dvate, somniis multisque aliis rebus praedicentes, inbecillitates hominibus facientes easque curantes, ^ftristitiam laetitiamque ^gpro meritis.
- 5 an ignoras, o Asclepi, quod Aegyptus imago sit caeli aut, quod est verius, translatio aut descensio omnium, quae gubernantur atque exercentur in caelo?
- 6 ^aet si dicendum est verius, terra nostra mundi totius est templum.
- 7 et tamen quoniam praescire cuncta ^aprudentes decet, istud vos ignorare fas non est: futurum ^btempus est, ^ccum ^dadpareat ^eAegyptios incassum pia mente ^fdivinitatem sedula religione ^gservasse; et omnis ^h<d>eorum sancta veneratio in inritum casura ⁱfrustrabitur.

24:1 ^aStatuas] 'statuas dicis — religione servasse' August. de civ. dei VIII 23 ^bStatuas] A. super Statuas adscr. m. post. B ^cStatuas dicis] 'statuas dicis — religione servasse' August. de civ. dei VIII 23 ^dStatuas] A. (i. e. Asclepius) super Statuas adscr. m. post. B

24:2 ^aStatuas] T. super Statuas adscr. m. post. B

24:3 ^avidesne] vides August.

24:4 ^afacientes] facientis (sed e ss. m. rec.) B ^beaque] eaque August.: easque ω (sed s exp., praeterea as induct. m. post. B) ^csorte] sorte B cum August.: forte cett. ^dvate, somniis] vate, somniis August.: vatas omnes (vel vitta ss. m. 2; somnis, deinde somniis ex somnes corr. m. 1 et 2) B fata/somnis ex vatas omnis corr. m. 1 M vates omnis G vates omnis vel omnes δ ^evate, somniis] vate, somniis August.: vatas omnes (vel vitta ss. m. 2; somnis, deinde somniis ex somnes corr. m. 1 et 2) B fata/somnis ex vatas omnis corr. m. 1 M vates omnis G vates omnis vel omnes δ ^ftristitiam laetitiamque] tristitiam laetitiamque August.: tristitiamque ω ^gpro meritis] post pro meritis participium expectes, v. g. dispensantes

24:6 ^aet si] ac si August.

24:7 ^aprudentes] prudentem August ^btempus est] tempus et BM (sed est ss. m. 2 B) ^ccum] quo pro cum August. cod. Corbeiens. ^dadpareat] adpareat (vel bit ss. m. 2) B ^eAegyptios] Aegyptios F et August.: aegyptos (i add. m. 2) B et item M aegyptus cett. ^fdivinitatem sedula] et inter divinitatem et sedula inser. m. 2 B ^gservasse] servasset B servasse (e fin in ras.) M ^h<d>eorum] deorum Bernays: eorum ω ⁱfrustrabitur] frustabitur B

- 8 e terris ^aenim est ad caelum recur-
sura divinitas linqueturque ^bAegyptus
terrae, sedes religionum quae fuit,
viduata numinum praesentia ^cdestitue-
tur.
- 9 alienigenis enim ^aregionem ^bistam ter-
ramque complentibus non solum †
^cneglectum religionum, sed, quod est
durius, quasi de legibus a religione,
pietate cultuque divino statuetur prae-
scripta poena prohibitio.
- 10 ^atunc terra ista sanctissima, sedes de-
lubrorum atque templorum, sepulcro-
rum erit mortuorumque plenissima.
- 11 o Aegypte, Aegypte, religionum tua-
rum solae supererunt fabulae ^aaeaeque
incredibiles posteris ^btuis solaque su-
pererunt verba lapidibus incisa tua pia
facta narrantibus et ^cinhabitabit Ae-
gyptum Scythes aut Indus aut ^daliquis
talis, ^eid est vicina barbaria.
- 12 divinitas enim ^arepetet caelum, deser-
ti homines toti morientur atque ^bita
Aegyptus deo et homine viduata dese-
retur.
- 13 ^ate vero appello, sanctissimum flu-
men, tibi que futura praedico: torrenti
sanguine plenus adusque ripas erum-
pes undaeque divinae non solum pol-
luentur sanguine, sed ^btotae ^c(cor)rum-
pentur et vivis multo maior numerus
erit ^dsepulchrorum; superstes vero qui

24:8 ^aenim est] enim est Hild.: enim et ω (sed et exp. et est ss. m. 2 B) et om. F ^bAegyptus] aegyptus ex aegyptos effi-
cere voluisse videtur m. 1 B ^cdestituetur] des/tituetur (una
litt. eras.) B

24:9 ^aregionem] religionem pro regionem B ^bistam] post
istam 5 litt. eras. (istam fuisse vid.) B ^cneglectum] neglec-
tus ed. Rom. post neglectum verbum excidisse opinatur
Goldb.

24:10 ^atunc terra] 'tunc terra — plenissima' August. de civ.
dei VIII 26

24:11 ^aaeaeque] eaeque Vulc.: chaeque B et aequae Mō he-
que G haecque Goldb. ^btuis] tuis unus c et vulg.: suis cett.
(sui, sed s add. m. 2 B) ^cinhabitabit] inhabitabit ex inhabita-
vit corr. m. 1 B ^daliquis] aliaquus B ^eid est] e (malim de) pro
id est Bernays

24:12 ^arepetet] repetet ex repet corr. m. 1 G: repetit cett.
(sed -et ex -it corr. m. post. B) ^bita Aegyptus] ita ategyptus
B

24:13 ^ate] tur (corr. m. post.) B tu M ^btotae] tota(e) (corr.
m. 1) B ^c(cor)rumpentur] corrumpentur Bernays: rumpen-
tur ω (erumpentur, sed e eras. M) ^dsepulchrorum] sepulchrorum
unus c et ed. Rom.: sepulchrorum cett.

foret, lingua sola cognoscetur Aegyp-
tius, actibus vero videbitur alienus.

C A P V T X X V

Quid fles, o Asclepi?

- 2 et his amplius multoque deterius ip-
sa Aegyptus suadebitur ^ainbueturque
peioribus malis, quae sancta quondam,
divinitatis amantissima, deorum ^bin
terra suae religionis merito sola deduc-
tio, sanctitatis et pietatis magistra, erit
maximae crudelitatis exemplum.
- 3 et tunc taedio hominum non admiran-
dus videbitur mundus nec adorandus.
- 4 hoc totum bonum, quo melius nec fuit
nec est nec erit, quod videri possit,
periclitabitur eritque grave hominibus
ac per hoc contemnetur nec ^adiligetur
totus hic mundus, dei opus inimitabi-
le, gloriosa constructio, bonum multi-
formi imaginum varietate conpositum,
machina voluntatis dei ^bin suo opere
absque ^cinvidia suffragantis, in unum
omnium, quae venerari, laudari, amari
denique a videntibus possunt, multi-
formis adunata congestio.
- 5 nam et ^atenebrae praeponentur lumini
et mors vita utilior iudicabitur; nemo
suspiciet caelum, religiosus pro ^bin-
sano, inreligiosus putabitur prudens,
furiosus fortis, pro bono habebitur pes-
simus.
- 6 anima enim et omnia circum eam, qui-
bus aut immortalis nata est aut immor-
talitatem se consecuturam esse prae-
sumit, secundum quod vobis exposui,
non solum risui sed etiam putabitur
vanitas.

25:1 ^aquid] T. super quid adscr. m. post. B

25:2 ^ainbueturque] inbue/turque (b eras.) B inbuebitur
M ^bin terra] in terras B fort. recte

25:4 ^adiligetur] diligitur G: diliguntur BM (sed n exp. B et
eras. M) diligenter δ ^bin suo opere] dei suo operi G, fort.
recte ^cinvidia] invidia pro invidia BMP

25:5 ^atenebrae] tenebra(e) (corr. m. post.) B ^binsano] insa-
no corr. m. 1, ut vid. (fuit insanus) B

25:7 ^acapitale] capital(e) (corr. m. 1 vel 2) B et item M

- 7 sed mihi credite, et ^acapitale periculum
constituetur in eum, qui se mentis reli-
gioni dederit.
- 8 nova constituentur iura, lex nova, nihil
sanctum, nihil religiosum nec caelo
nec caelestibus dignum audietur aut
mente credetur.
- 9 ^afit deorum ab hominibus dolenda se-
cessio, soli nocentes angeli ^cremanent,
qui ^dhumanitate commixti ad ^eomnia
audaciae mala miseros manu iniecta
^fcompellunt, in bella, in rapinas, in
fraudes et in omnia, quae sunt anima-
rum naturae contraria.
- 10 tunc nec terra constabit nec ^anavigabi-
tur mare nec caelum astrorum cursibus
nec siderum cursus constabit in caelo,
omnis vox divina necessaria taciturni-
tate ^bmutescet, ^cfructus terrae conrum-
pentur nec fecunda tellus erit et aër
ipse maesto torpore ^dlanguescet.

CAPVT XXVI

Haec et talis senectus veniet
mundi: inreligio, inordinatio,
inrationabilitas bonorum omnium.

- 2 ^acum haec cuncta ^bcontigerint, o Ascle-
pi, tunc ille dominus et pater, deus
primipotens et unius gubernator dei
intuens in mores factaque [†] ^cvolun-
taria, voluntate sua, quae est dei beni-
gnitas, vitiis resistens et ^dcorruptelae
omnium, errorem revocans, malignita-
tem omnem vel inluvenem diluens vel
igne consumens vel morbis ^epestilen-
tibus iisque per diversa loca dispersis

25:9 ^afit] fi(e)t (corr. m. 1, ut vid.) B ^bfit] Lactant. inst. div.
II 15 ^cremanent] remane(bu)nt (corr. m. 2) B ^dhumanitate]
humanitate (vel ti ss. m. 2) B humanitati F ^eomnia] omina
(omnia ss. m. 2) B ^fcompellunt] compellunt (corr. m. 2) B
25:10 ^anavigabitur] navigabitur ex navigavit corr. m. 1
B ^bmutescet] mutescit in mutescet corr. m. post. B ^cfructus]
Lactant. epit. 66, 6; cf. inst. div. VII 14, 16 ^dlanguescet] lin-
guescit (corr. m. 2) B languescit MP

26:2 ^acum] T. super cum adscr. m. post. B ^bcontigerint]
Lactant. inst. div. VII 18 ^cvoluntaria] voluntaria seclus.
Bernays; fort. nefaria ^dcorruptelae] corruptelae F: corrupta-
la (corr. m. post.) B corruptela cett. ^epestilentibus iisque]
pestilentibus iisque (sed ibi u exp., ut sit pestilentisque)
B, ut coniecera Bernays: pestilentibus usque cett. pestilen-
tibus bellisque (cf. πολέμοις Hermes ap. Lact.) Rohde ^fef-
factor] ^a&fector (corr. m. post.) B ^frestitutor] restitutor B

finiens ad antiquam faciem mundum
revocabit, ut et mundus ipse adoran-
dus videatur atque mirandus et tanti
operis ^feffector et ^grestitutor deus ab
hominibus, qui tunc erunt, frequen-
tibus laudum praeconiis benedictioni-
busque celebratur.

- 3 ^ahaec enim mundi ^bgenitura: cuncta-
rum reformatio rerum bonarum et na-
turae ipsius sanctissima et religiosis-
sima restitutio ^cper[co]acta temporis
cursu, ^d<dei voluntate>, quae est et fuit
sine initio ^esempiterna.
- 4 voluntas etenim dei caret initio, quae
eadem est et, sicuti est, sempiterna.
- 5 ^adei enim natura consilium est volun-
tatis.’
- 6 ‘Bonitas summa consilium, o Trisme-
giste?’
- 7 ^a‘Voluntas, o Asclepi, consilio nascitur
et ipsum velle e voluntate.
- 8 neque enim impense aliquid vult, qui est
omnium plenissimus et ea vult, quae
habet.
- 9 ^avult autem omnia bona ^bet habet om-
nia, quae vult.
- 10 omnia autem bona et cogitat et vult.
- 11 hoc est autem deus, ^aeius imago mun-
dus, ^bboni <bonus>.’

CAPVT XXVII

Bonus, o Trismegiste?’

- 2 ^aBonus, o Asclepi, ut ego te docebo.

26:3 ^ahaec enim] fort. haec <est> enim ^bgenitura] regenitura
Rohde ^cper[co]acta temporis cursu] peracta ... cursu Kroll:
per coacta ... cursu BMPF per coactum ... cursum GL pe-
racto ... cursu vulg. ^d<dei voluntate>] dei addidi; voluntate
iam addiderat Goldb. ^esempiterna] est ante sempiterna add.
G

26:5 ^adei] A. super dei adscr. m. post. B

26:7 ^aVoluntas] T. super Voluntas adscr. m. post. B

26:9 ^avult] cf. Poem. 10, 2 (p. 68, 3 P) ^bet] et exp. (puncta
subscr.); sed ss. m. 2 B

26:11 ^aeius imago] eius im in ras. B ^bboni <bonus>] mundus
boni <bonus>. A. Bonus Kroll. A. super boni adscr. m. post.;
boni ex bonus corr. per ras. B boni ante imago F

27:2 ^aBonus] T. super Bonus adscr. m. post. B

27:3 ^asensus] sensus F: sensibus cett. ^bpraestitor] praestator
BM ^c[et] et seclusi, om. GF ^dpartuum temporalium, fruc-
tuum nativitat] vulgatam distinctionem (partuum, tempo-
ralium fructuum, nativitat] correx] ^efructuum] fructu(u)m
(corr. m. 2) B ^fac] hac B

- 3 sicuti enim deus omnibus speciebus vel generibus, quae in mundo sunt, dispensator distributorque est bonorum, id est ^asensus, animae et vitae, sic et mundus tributor est et ^bpraestitor omnium, quae mortalibus videntur bona, id est [et] alternationis ^dpartuum temporalium, fructuum nativitatis, augmentorum et maturitatis et horum similium; ^fac per hoc deus supra verticem summi caeli consistens ubique est omniaque circum inspicit.
- 4 ^asic est enim ultra caelum locus sine stellis ab omnibus rebus corpulentis alienus.
- 5 dispensator qui est, inter caelum et terram obtinet locum, quem Iovem vocamus.
- 6 terrae vero et mari dominatur Iuppiter Plutonium et hic nutritor est animalium mortalium et ^afructiferarum.
- 7 horum omnium viribus fructus, arbusta et terra vegetantur.
- 8 aliorum vero vires et effectus per omnia, quae ^asunt, distribuentur.
- 9 distribuentur vero, qui terrae dominantur, et conlocabuntur in civitate in summo initio Aegypti, quae a parte solis occidentis condetur, ad quam ^aterra marique ^bfestinabit omne mortale genus.
- 10 ^a‘Modo tamen ^bhoc in tempore ubi isti sunt, o Trismegiste?’
- 11 ^a‘Conlocati sunt in maxima civitate in monte Libyco.
- 12 et haec usque eo ^anarrata sint.
- 13 de inmortalis vero aut de mortali modo disserendum est.

27:4 ^asic est enim] fort. inspicit, si est enim (cf. Poem. 4, 5. p. 36, 15 P: εἰ τι ἐστὶν ὑπὲρ οὐρανόν; enim = quidem, ut etenim p. 42, 2)

27:6 ^afructiferarum] fructifera/////horum (3 litt. eras.) B

27:8 ^asunt, distribuentur] sunt distribuuntur F

27:9 ^aterra marique] terra(e) mari(s)que (corr. m. post.) B ^bfestinabit] festinabit G: festinavit cett. (sed -bit ex -vit corr. m. 1 B)

27:10 ^aModo] A. super Modo adscr. m. post. B ^bhoc in tempore] hoc in tempore susp. tamquam gloss. vocis modo

27:11 ^aConlocati] T. super Colocati (sic) adscr. m. post. B

27:12 ^anarrata sint] narrata sint scripsi: narrati (a ss. m. 2) sunt (i ss. m. post.) B: narrata sunt cett. ^bnarrata sint] Stob. Floril. CXX 27 (IV p. 106 Mein.)

- 14 multos enim spes timorque mortis excruciat verae rationis ^aignaros.
- 15 mors enim efficitur ^adissolutione corporis labore defessi et ^bnumeri completi, quo corporis membra in unam machinam ad usus ^cvitalis aptantur.
- 16 moritur enim corpus, quando hominis vitalia ferre posse destiterit.
- 17 haec est ergo mors corporis dissolutio et corporalis sensus interitus, de qua sollicitudo supervacua est.
- 18 ^ased est alia necessaria, quam aut ignoratio aut incredibilitas contemnit humana.’
- 19 ^a‘Quid est, o Trismegiste, quod aut ignorant aut esse posse diffidunt?’

C A P V T X X V I I I

‘**A**udi ergo, ^bo Asclepi.

- 2 cum fuerit ^aanimae e corpore facta discessio, tunc arbitrium examenque meriti eius transiet in summi daemonis potestatem, isque eam cum piam iustamque perviderit, in sibi conpetentibus locis manere permittit; sin autem delictorum inlitam maculis vitiisque oblitam viderit, desuper ad ima deturbans procellis turbinibusque aëris, ignis et aquae saepe discordantibus tradit, ut inter caelum et terram mundanis fluctibus in diversa semper aeternis poenis agitata rapiatur, ut in hoc ^banimae obsit aeternitas, quod sit

27:14 ^aignaros] ignaros ex ignoros corr. B

27:15 ^adissolutione] desolutione (sed e exp. et vel is ss. m. 2) B desolatione M ^bnumeri completi] numeri completi est genet. absol. more Graeco ^cvitalis] vitalis (-is in -es corr. m. post.) B: vitales cett.

27:18 ^ased est] sed et ω, sed et exp. et est ss. m. 2 B, quod recepit Vulc. et om. F

27:19 ^aQuid] A. super Quid adscr. m. post. B

28:1 ^aAudi] T. super. Audi adscr. m. post. B ^bo Asclepi] o om. α

28:2 ^aanimae e corpore] animae e corpore GL: animae corpore BMP animae a corpore F ^banimae] cf. Lydus de mens. IV 32 et 149 (p. 90, 24 et p. 167, 15 Wuensch) ^cut] ut: fort. et ^dignis] ignis GPL, quod prob. Kroll: igni BMF ^etradit, ut inter] tradit ut inter scripsi Vulcanium secutus: traditur inter BMGL (ut ante inter add. m. 2 B) tradit atque inter F discordantibus inter (om. tradit) P ^frapiatur] rapiatur B: raptatur cett.

inmortali sententia aeterno supplicio subiugata.

- 3 ergo ne his inplimur, verendum, ^atimendum cavendumque esse cognosce.
 4 incredibiles enim post ^adelicta cogentur credere non verbis sed exemplis, nec minis sed ipsa passione poenarum.
 5 “Non ergo, Trismegiste, hominum delicta sola humana lege puniuntur?”
 6 “Primo, Asclepi, terrena quae sunt, omnia sunt mortalia; tunc ea etiam, quae sunt corporali ratione viventia et a ^bvivendo eadem corporum ^cratione deficientia.
 7 ea omnia pro vitae meritis aut delictis poenis obnoxia tanto post mortem ^aseverioribus subiciuntur, quanto in vita forsitan fuerint celata, dum viverent.
 8 praescia etenim omnium rerum divinitate reddentur, perinde ut sunt, pro delictorum qualitatibus poenae’

C A P V T X X I X

‘Qui sunt digni maioribus poenis, o Trismegiste?’

- 2 “Qui damnati humanis legibus vitam violenter amittunt, ut non naturae animam debitam sed poenam pro meritis reddidisse videantur.
 3 contra iusto homini in dei religione et in summa pietate praesidium est.
 4 deus enim tales ab omnibus ^atutatur malis.
 5 pater enim omnium vel dominus et is, qui solus est omnia, omnibus se libenter ostendit, non ubi sit loco nec qualis sit qualitate nec quantus sit quantitate,

sed hominem sola intellegentia mentis inluminans, qui discussis ab animo errorum tenebris et veritatis claritate percepta toto se sensu intellegentiae divinae ^acommiscet, cuius amore a parte naturae, qua mortalis est, liberatus immortalitatis futurae concipit fiduciam.

- 6 hoc ergo inter ^abonos malosque distabit.
 7 unus enim quisque pietate, religione, prudentia, cultu et veneratione dei ^aclarescit quasi ^boculi(s) vera ratione perspecta et ^cfiducia credulitatis suae tantum inter homines quantum sol lumine ceteris astris ^aantistat.
 8 ipse enim sol non ^atam ^bmagnitudine luminis quam divinitate et sanctitate ceteras stellas inluminat.
 9 ^asecundum etenim deum hunc crede, o Asclepi, omnia gubernantem omniaque mundana inlustrantem animalia sive animantia sive inanimantia.
 10 ^asi enim ^banimal ^cmundus vivensque semper et fuit et est et erit, nihil in mundo mortale est.
 11 viventis etenim semper uniuscuiusque partis, quae est, sicuti est, ^a[in] ipsoque mundo semper uno eoque animali semperque vivente, in eo nullus est mortalitatis locus.
 12 ergo vitae aeternitatisque debet esse plenissimus, si semper eum necesse est vivere.
 13 sol ergo, sicuti mundus sempiternus est, ^asic et ipse semper gubernator vi-

28:3 ^atimendum] timendum (i ex corr.) B

28:4 ^adelicta] delicta ex dilecta corr. m. fort. 1 B (et item infra v. 21)

28:5 “Non] A. super Non adscr. m. post. B

28:6 ^aPrimo] T. super Primo adscr. m. post. B ^bvivendo] vivendo (-do ex corr.) B ^cratione deficientia] ratione////deficientia (-ne ex -ni corr., tum 2 litt eras., quarum altera fuit fort. d) B

28:7 ^aseverioribus] severioribus BM: saevioribus cett.

29:1 “Qui] A. super Qui adscr. m. post. B

29:2 “Qui] T. super Qui adscr. m. post. B

29:4 ^atutatur] (t)utatur (corr. m. 2) B

29:5 ^acommiscet] commiscet GL: commiscet cett.

29:6 ^abonos malosque] bonos & malosque B

29:7 ^aclarescit] clarescit in clarescit corr. m. post. B ^boculi(s)] oculis ed. Rom.: oculi ω ^cfiducia] fiduciam B ^aantistat] a(n)stiat (corr. m. 2) B

29:8 ^atam] tam////(en eras.) B ^bmagnitudine] magnitudinem B

29:9 ^asecundum] cf. ἄλλοι Ασκληπείου 5 (p. 350, 8 R)

29:10 ^asi enim] si enim GLF: sive enim BMP ^banimal] cf. Poem. 8, 1—2 (p. 56, 10—p. 57, 10 P); 12, 15—16 (p. 108, 11—109, 15 P) ^cmundus] mundus GL: mundum BMPF

29:11 ^a[in] ipsoque mundo] in seclusi, ut genetivo absoluto (cf. p. 65, 21) ablativus absolutus coniungatur, sicut post comparativum uterque casus simul adhibetur p. 59, 3—4 in ipso[que] mundo Kroll

29:13 ^asic et] sic et (vel est ss. m. 2) B

talium vel totius vivacitatis eorumque frequentator vel dispensator est.

14 deus ergo viventium vel vitalium, in mundo quae sunt, sempiternus gubernator est ipsiusque vitae dispensator aeternus.

15 semel autem ^adispensata ^bvita vitalibus ^ccunctis aeterna lege praestatur hoc more, quo dicam.

C A P V T X X X

In ipsa enim ^aaeternitatis vivacitate mundus agitur et in ipsa vitali aeternitate locus est mundi.

2 propter quod ^anec stabit aliquando nec conrumperetur sempiternitate vivendi circumvallatus et quasi ^cconstrictus.

3 ipse ^amundus vitae dispensator est his omnibus, quae in se sunt, et locus est omnium, quae sub sole gubernantur, et commotio mundi ipsius ex duplici constat effectus: ipse extrinsecus vivificatur ^bab aeternitate vivificatque ea, quae intra se sunt, omnia, differens numeris et temporibus statutis atque infixis cuncta per solis effectum stellarumque discursum, ^comni[a] ^dtemporaria ^eratione divina lege conscripta.

4 terrenum autem tempus aëris qualitate, ^aaestuum ^bfrigorisque varietate dinoscitur, caeleste vero reversionibus siderum ad eadem loca temporaria ^cconversione ^dcurrentium.

5 et mundus est ^areceptaculum temporis, cuius cursu et agitatione vegetatur.

29:15 ^adispensata] dispensata scripsi: dispensavit ω ^bvita] vita B: vitam cett. ^ccunctis] cuncta BM

30:1 ^aaeternitatis] cf. Poem. 11, 2 (p. 86, 9 P). 3 (p. 86, 12 P)

30:2 ^anec stabit aliquando] nec stabit aliquando Zink: nec stabili quando ω (totum locum licenter refinxit F) ^bstabit] cf. Poem. 8, 3 (p. 58, 3—4 P) ^cconstrictus] post constrictus interpunxit Kroll (post ipse edd.)

30:3 ^amundus] cf. Poem. 9, 6 (p. 64, 10 P) ^bab aeternitate] abaaeternitate B ^comni[a] omni scripsi: omnia ω ^dtemporaria] temporaria in temporalia corr. m. post. B (et item p. 69, 3) ^eratione] comma post ratione sustuli; omni temp. ratione — conscripta abl. absol. est (cf. p. 58, 21)

30:4 ^aaestuum] aestium B ^bfrigorisque varietate] frigorisq; varietate (sq; v in ras.) B ^cconversione] conversione F: conversatione cett. ^dcurrentium] recurrentium F

30:5 ^areceptaculum] re(ce)ptaculum (corr. m. post.) B receptaculum M

6 tempus autem ordinatione servatur.

7 ^aordo et tempus ^binnovationem omnium rerum, quae in mundo sunt, per alternationem faciunt.

8 cunctis ergo ita se habentibus nihil stabile, nihil fixum, nihil immobile ^anec nascentium nec caelestium nec terrenorum: solus deus et merito solus; ipse enim in se est et a se est et circum se totus est plenus atque perfectus isque sua firma stabilitas est nec alicuius impulsu ^b[nec] loco moveri potest, cum in eo sunt omnia et in omnibus ipse est solus, nisi aliquis audeat dicere ipsius ^ccommotionem in aeternitate esse; sed magis ^de<s>t ipsa immobilis aeternitas, in quam omnium temporum agitatio ^eremeat et ex qua omnium temporum agitatio sumit exordium.

C A P V T X X X I

Deus ergo stabilis fuit ^a<semper> semperque similiter cum eo aeternitas ^bconstitit mundum non natum, quem recte sensibilem dicimus, intra se habens.

2 huius dei imago hic effectus est mundus, aeternitatis imitator.

3 habet autem tempus stabilitatis suae vim atque naturam, quamvis semper agitetur, ea ipsa in se revertendi necessitate.

4 itaque quamvis sit aeternitas stabilis, immobilis atque fixa, tamen quoniam temporis, quod mobile est, in aeternitatem semper revocatur agitatio eaque mobilitas ratione temporis vertitur, efficitur, ut et ipsa aeternitas immobilis quidem sola per tempus, in quo ipsa est et est in eo omnis agitatio, videatur agitari.

30:7 ^aordo] cf. Poem. 12, 16 (p. 109, 14 P) ^binnovationem] innovationē B innovatione MG

30:8 ^anec nascentium] nec ante nascentium abesse malit Kroll ^b[nec] loco] nec ante loco seclus. Kroll ^ccommotionem] commotionem BM ^de<s>t ipsa] est ipsa scripsi: et ipsa ω ^eremeat] remeat usque ad agitatio om. BM

31:1 ^a<semper>] semper addidi ^bconstitit] consistit (sed is ex corr.) B

- 5 sic efficitur, ut et aeternitatis stabilitas^a moveatur et temporis mobilitas stabilis fiat fixa lege^b currendi.
- 6 sic et deum agitari credibile est in se ipsum eadem immobilitate.
- 7^a stabilitatis etenim ipsius in^c magnitudine est immobilis agitatio; ipsius enim magnitudinis immobilis lex est.
- 8 hoc ergo, quod est tale, quod non subicitur sensibus, indefinitum, incomprehensibile, inaeestimabile est; nec sustineri etenim nec ferri nec indagari potest.
- 9 ubi enim et quo et unde^a aut quomodo aut quale sit, incertum est.
- 10 fertur enim in summa stabilitate et in ipso stabilitas sua, ^asive deus sive aeternitas sive uterque sive alter in altero sive uterque in utroque^b sunt.
- 11 propter quod aeternitas sine definitione est temporis.
- 12 tempus autem, quod definiri^a potest vel numero vel alternatione vel alterius per ambitudinem^b redivit, aeternum est.
- 13 utrumque ergo infinitum, utrumque videtur aeternum.
- 14 stabilitas enim utpote defixa, ^aquod^b sustinere, quae agitabilia sunt, possit, beneficio firmitatis merito obtinet principatum.

CAPVT XXXII

Omnium ergo, quae sunt, primordia deus est et aeternitas.

2 mundus autem, quod sit mobilis, non habet principatum; praevenit enim

mobilitas eius stabilitatem suam^a in legem agitationis sempiternae habendo immobilem firmitatem.

- 3 omnis ergo^a sensus divinitatis^c similis immobilis ipse in stabilitate se commovet sua: sanctus et incorruptus et sempiternus est^d et, si quid potest melius nuncupari, dei summi in ipsa veritate consistens aeternitas, plenissimus omnium sensibilibus et totius disciplinae, consistens, ut ita dixerim, cum deo.
- 4^a sensus vero mundanus receptaculum est sensibilibus omnium specierum et disciplinarum.
- 5 humanus^a vero *** ex memoriae tenacitate, quod memor sit omnium, quas gesserit, rerum.
- 6 usque ad humanum enim animal sensus^a divinitas^b descendendo pervenit.
- 7 deus enim^a summus divinum sensum cunctis^b [animantibus]^c confundi noluit, ne^d erubesceret aliorum commixtione animantium.
- 8 intelligentia enim sensus humani, qualis aut quanta sit, tota in memoria est^a praeteritorum.
- 9 per eam enim memoriae tenacitatem et gubernator effectus est terrae.
- 10 intellectus^a autem naturae^b et qualitatis sensus mundi ex omnibus, quae in mundo sensibilia sunt, poterit^c pervideri.

31:5^a moveatur] moveatur (*move* in *ras*; fuit fort. *stabilis*)
B^b currendi] currendi B

31:7^a stabilitatis etenim] stabilitatis etenim B: stabilis etenim M stabilis etenim G stabilitates (an -is?) enim P stabilitas enim L stabilitas in magnitudine enim ipsius F^b stabilitatis] cf. Poem. 4, 8 (p. 38, 18–39, 1 P) ^cmagnitudine] magnitudine pro magnitudinis G

31:9^a aut quomodo] aut quomodo Bδ: et quomodo MG

31:10^a sive deus] sive deus om. BM^b sunt] sunt (sed litt. *u* pars dextra et *n* exp., ut fiat *sit*) B

31:12^a potest] non potest GL, quod prob. Hild. ^bredivit] redivit F: redivit cett.

31:14^a quod] quo F, fort. recte ^bsustinere] *sustinere* ex *sunt* inere corr. m. 2 B

32:2^a in legem] in lege L hic aliquid turbatum esse suspicor

32:3^a sensus divinitatis] fort. sensus <divinus> divinitatis^b divinitatis] divinitatis BM (sed s exp. B et eras. M) ^csimilis] similis om. F, secluss. Vulc. ^det, si] et si om. BM

32:4^a sensus] cf. Poem. 9, 5 et 6 (p. 63, 16–64, 11 P)

32:5^a vero] lacunam post vero signif. Goldb.; pendet suppl. Brakman

32:6^a divinitas] divinitas (vel *tis* ss. m. 2) B divinitatis F^b descendendo] descendendo (e ss. m. rec.) B

32:7^a summus] *summus* scripsi: summum ω (vel *suum* ss. m. 2) B^a [animantibus]] animantibus om. BMPF ^cconfundi] confu(n)di (corr. m. 2) B^d erubesceret] erubescere(t) (corr. m. 2) B

32:8^a praeteritorum] praeterito'tum (corr. m. 2) B

32:10^a autem] enim pro autem GL^b et qualitatis] *et qualitat*-tis scripsi (cf. p. 72, 4–5): et qualitate BM ex qualitate GPL qualitate et F^c pervideri] post *pervideri* interpuncti

32:11^a aeternita(t)is] *aeternitatis* scripsi (cf. infra p. 72, v. 6–7): aeternitas ω^d datur] *datur* scripsi: datus ω^c qualitas-que] qualitatis om. BM

- 11 ^aaeternita<ti>s, quae secunda est, ex sensibili mundo sensus ^bdatur ^cqualitasque dinoscitur.
- 12 at intellectus qualitatis qualitasque sensus summi dei sola veritas est, cuius veritatis in mundo nequidem extrema linea ^aumbrave dinoscitur.
- 13 ubi enim quid temporum dimensione dinoscitur, ^aibi sunt mendacia; ubi geniturae, ^bibi errores ^cvidentur.
- 14 ^avides ergo, o Asclepi, in quibus constituti quae tractemus aut quae ^baudeamus attingere.
- 15 sed tibi, deus summe, gratias ago, qui me ^avidendae ^bdivinitatis luminasti lumine.
- 16 et vos, o ^aTat et Asclepi et ^bHammon, intra secreta pectoris divina mysteria silentio tegite et taciturnitate celate.
- 17 hoc autem ^adiffert intellectus a sensu, quod intellectus noster ad qualitatem sensus mundi intellegendam et dinoscendam mentis pervenit ^bintentione.
- 18 intellectus autem mundi pervenit ad aeternitatem et deos noscendos, qui supra se sunt.
- 19 et sic contingit hominibus, ut quasi per caliginem, quae in caelo sunt, videamus, quantum possibile est per condicionem sensus humani.
- 20 haec autem ^aintentio ^bpervidendis tantis ^cangustissima est ^dnobis, latissima vero, cum viderit, ^efelicitas est conscientiae.

32:12 ^aumbrave] umbra ω, sed ve add. m. 2 B, quod recepit Vulc.; nescio an extrema linea ablat. sit, ut apud Ter. Eun. 640

32:13 ^aibi sunt] ibi sunt Goldb.: ubi sunt ω ^bibi errores] ibi errores Goldb.: ubi errores ω (ergo res B) ^cvidentur] videtur B

32:14 ^avides] T. super vides adscr. m. post. B ^baudeamus] audeamus ex audiamus corr. m. post. B

32:15 ^avidendae] videnda (pr. d ex n eff. m. 1) B ^bdivinitatis] tuae post divinitatis add. F

32:16 ^aTat] Tat Bernays: tati ω (sed i post. add. B) ^bHammon] (h)ammon (corr. m. post.) B

32:17 ^adiffert] cf. Poem. 9, 1 (p. 60, 7 P) ^bintentione] intentione// (m eras.) B

32:20 ^aintentio] cf. Poem. 2, 10–11 (p. 25, 3–26, 13 P) = Stob. Ekl. I 18 (t. I, p. 158, 14 Wachsm.). Plat. Tim. 79 B ^bpervidendis] prae videndis pro pervidendis Kroll [^aangustissima est] angustissima est pervidendis tantis bonis latissima F ^dnobis] bonis (nobis ss. m. post.) B ^efelicitas est] felicitas est Kroll: felicitate ω

- C A P V T X X X I I I
- D**e inani vero, ^aquod tam ^bmagnum videtur esse quam plurimis, sic sentio: inane ^cnec esse aliquid nec esse potuisse nec futurum umquam.
- 2 omnia enim mundi sunt membra plenissima, ut ipse mundus sit plenus atque perfectus corporibus qualitate formaque diversis et speciem suam habentibus et magnitudinem.
- 3 quorum unum ^aest alio maius aut alio aliud minus et validitate et tenuitate diversa.
- 4 nam et ^aquaedam eorum validiora facilius videntur sicuti et maiora; minora vero aut ^btenuiora aut vix ^cvideri aut ^domnino non possunt, quas solum ^eres esse ^fadrectatione cognoscimus.
- 5 unde ^acontigit multis credere haec non esse corpora et ^besse inanes ^clocos, quod est impossibile.
- 6 sicuti ^aenim quod dicitur extra mundum, si tamen est aliquid — (^bnec istud enim credo ^csic ^dab eo ^eplenum esse ^fintelligibilium rerum, id est ^fdivinitati suae similium, ut hic etiam divisibilis mundus qui dicitur sit plenissimus corporum et animalium naturae suae et qualitati convenientium, quorum facies non omnes videmus sed quasdam ultra modum grandes, quasdam brevissimas, ^gcum] aut propter spatii ^hinteriecti longitudinem aut quod

33:1 ^aquod tam] quod tam Vulc.: quod iam BM quod etiam cett. ^bmagnum] malignum pro magnum Kroll ^cnec] nec ante futurum om. BM

33:3 ^aest alio] est alio (o in ras.) B

33:4 ^aquaedam eorum] quaedam eorum (m add. m. post.) B ^btenuiora] ten(u)iora (corr. m. post.) B ^cvideri] videri (i fin. in ras.) B ^domnino] omni// (a eras. et no ss. m. 1) B ^eres esse] res esse ed. H. Steph.: eas esse ω (eas om. F) ^fadrectatione] adtractionem B adtractione M

33:5 ^acontigit] contingit (t fin. cum capite cinnato) B: contingitur M ^besse inanes] esse// inanes (t? eras.) B ^clocos] locos ex locus corr. m. 1 B

33:6 ^aenim] enim post intelligibilium perperam repet., sed linea super. notat. B ^bnec istud enim credo] nonnulla post parenthesin (nec istud enim credo) excidisse putat Kroll [^aab eo] habeo pro abeo M, fort. sic habeto [^aplenum esse] eum inter plenum et esse add. m. fort. 1 B: plenum eum esse M [^aintelligibilium] intelligi (i fin. in ras.) bilium B [^adivinitati] divinitati B: divinitatis cett. ^gcum] cum addidi; quae ante aut addendum censet Kroll ^hinteriecti] (i)interiecti (corr. m. 1; ti in ras.) B ^bobtusi] obtusi B ^cnimiam] nimiam (m fin. ex corr.) B ^dmultis] a multis F

- acie sumus ⁱobtunsi, tales nobis esse videantur aut omnino propter ^khimiā brevitem ^lmultis non esse credantur.
- 7 dico nunc ^adaemonas, ^bquos credo commorari nobiscum, ^cet heroas, quos inter aëris purissimam partem supra nos ^det aethera, ubi nec nebulis locus est ^enec nubibus nec ex signorum aliorum agitatione commotio.
- 8 propter ^aquod, Asclepi, inane nihil dixeris, nisi cuius rei inane sit hoc, quod dicis inane, praedixeris, ut inane ab igni, ab aqua et his similibus, quod, etsi contigerit videri, quod inane possit esse a rebus huiusmodi, quamvis sit breve vel magnum, quod inane videatur, spiritu tamen et aëre ^bvacuum esse non possit.

CAPVT XXXIV

- S**imiliter vero de loco dicendum est, quod vocabulum solum intellectu caret.
- 2 locus enim ex eo, cuius est, quid sit, apparet.
- 3 principali etenim dempto nomine significatio ^amutilatur.
- 4 quare aquae locus, ignis locus aut his similibus recte ^adicemus.
- 5 sicuti enim inane esse aliquid impossibile ^aest, sic et locus solus quid sit, dinosci ^bnon potest.
- 6 nam si posueris locum sine eo, cuius est, inanis videbitur locus, quem in mundo esse non credo.
- 7 quodsi inane nihil est, nec per se quid sit locus, apparet, nisi ei aut ^alongitudi-

33:7 ^adaemonas] daemonas in daemones corr. m. post. B ^bquos] quos (o in ras.) B ^cet heroas] et heroas in ethereos corr. m. post. B ^det aethera] et aethera Koziol: et interram B et interā// M et terram GF et in terram PL et aetheream Rohde ^enec nubibus] nec nubibus B: om. cett.

33:8 ^aquod] quod L: quid cett. ^bvacuum] vacu(u)m (corr. m. fort. 1) B

34:3 ^amutilatur] mutilatur (i in ras.; fuit a) B

34:4 ^adicemus] dicimus F

34:5 ^aest] post est nescio quid eras. B ^bnon potest] non potest (non p in ras.) B

34:7 ^alongitudinis aut latitudinis aut altitudinis] longitudinis ... latitudinis ... altitudinis (sed -is in -es ubique corr. m. post.) B: longitudes ... latitudes ... altitudes cett. ^bhominum] post hominum interpuncti

- nis aut latitudinis aut altitudinis addideris, ut corporibus ^bhominum, signa.
- 8 his ergo sic se habentibus, o Asclepi et vos, qui adestis, scitote intellegibilem mundum, id est qui mentis solo obtutu dinoscitur, esse incorporalem nec eius naturae misceri aliquid posse corporale, id est quod possit qualitate, quantitate numerisque dinosci.
- 9 in ipso enim nihil tale consistit.
- 10 hic ergo sensibilis qui dicitur mundus receptaculum est omnium sensibilibus specierum, qualitatum vel corporum, quae omnia sine deo vegetari non possunt.
- 11 omnia enim deus et ab eo omnia et eius omnia voluntatis.
- 12 quod totum est bonum, decens et prudens, inimitabile et ipsi soli sensibile atque intellegibile et sine hoc nec fuit aliquid nec est nec erit.
- 13 omnia enim ab eo et in ^aipso et per ipsum, ^bet variae et multiformes qualitates et magnae quantitates et ^comnes mensuras excedentes magnitudines et omniformes species.
- 14 quas si intellexeris, o Asclepi, gratias acturus es deo.
- 15 ^asin totum animadvertes, vera ratione perdisces mundum ipsum sensibilem ^bet, quae in eo sunt, omnia a superiore illo mundo ^cquasi ex vestimento esse ^dcontacta.

CAPVT XXXV

- U**numquodque enim genus animalium, o Asclepi, cuiuscumque vel mortalis vel immortalis vel rationalis <vel inrationalis> sive sit animans sive sine anima sit, prout cuique est genus, sic singula generis sui imagines habent et quamvis ^aunumquodque animalis genus

34:13 ^aipso] ipso// ex ipsum corr. B ^bet variae] et variae BM: om. cett. ^comnes mensuras excedentes] omnes mensuras excedentes B, ut coniecerat Goldb.: omnes mensurae sex cedentes M omnes mensurae excedentes GPL omnes mensuram excedentes F omnem mensuram excedentes vulg.

34:15 ^asin totum] sin totum G: si in totum cett. ^bet, quae] et quae in ras. B ^cquasi] qua(s)si (corr. m. post.) B ^dcontacta] contacta (x ss. m. rec.) B

omnem generis sui possideat formam, in eadem forma singula tamen sui dissimilia sunt, ut hominum genus quamvis sit uniforme, ut homo dinosci ex aspectu possit, singuli tamen in eadem forma sui dissimiles sunt.

2 species enim, quae divina est; ^aincorporalis est, ^but quicquid mente comprehenditur.

3 cum itaque haec duo, ex quibus ^aconstant ^bformae, corpora <et> incorporalia sint, impossibile est formam unamquamque alteri simillimam nasci horarum et ^dclimatum distantibus punctis; sed inmutantur totiens, quot hora momenta habet circuli circumcurrentis, in quo est ille omniformis quem diximus deus.

4 species ergo permanet ex se totiens pariens imagines tantas tamque diversas, quanta habet conversio mundi momenta, qui<a> mundus in conversione mutatur; species vero nec mutatur nec convertitur sic generum singulorum formae sunt permanentes in eadem sua forma dissimiles.’

C A P V T X X X V I

‘**E**^t mundus speciem mutat, o Trimegiste?’

2 ‘Vides ergo, o Asclepi, tibi omnia quasi dormienti esse narrata.

3 quid est enim mundus aut ex quibus constat nisi ex omnibus natis?

4 ergo hoc vis dicere de caelo, terra et elementis.

5 ^anam quae alia magis frequenter mutantur in species?

35:1 ^aunumquodque] unumquo(d)que (corr. m. fort. 1) B ^bvel irrationalis] vel irrationalis add. Goldb.

35:2 ^aincorporalis] incorporali(s) (corr. m. 1, ut vid.) B ^but quicquid] ut quicquid scripsi: et quicquid ω

35:3 ^aconstant] constant α: constat δ ^bformae] formae scripsi: forma et ω ^cet] et add. Kroll, qui et distinctionem correxit ^dclimatum] climatum B

36:1 ^aEt] A. super Et adscr. m. post. B ^bmundus] cf. Poem. 12, 18 (p. 110, 9)

36:2 ^aVides] T. super Vides adscr. m. post. B

36:5 ^anam quae] nam quae B, ut coniecerat Kroll, qui et interrog. signum post species posuit: namque cett.

6 caelum umescens vel arescens vel frigesce-
scens vel ignescens vel clarescens
vel ^asordescens, in una caeli specie
^bhae sunt, quae saepe alternantur, species.

7 terra vero speciei suae multas inmutationes habet semper, et cum parturit fruges et cum ^aeadem partus nutrit suos, ^bfructuum omnium ^ccum reddit varias diversasque qualitates et quantitates atque stationes aut cursus et ^dante omnis arborum, florum, bacarum qualitates, ^eodores, sapes, species.

8 ignis ^afacit ^bconversiones plurimas atque ^cdivinas.

9 solis etenim et ^alunae omniformes imagines sunt; sunt enim quasi speculorum nostrorum similes imaginum similitudines aemulo splendore reddentium.

C A P V T X X X V I I

Sed iam de talibus sint satis dicta talia.

2 // iterum ad hominem rationemque ^aredeamus; ex quo divino dono homo animal dictum est rationale.

3 minus enim miranda, etsi miranda sunt, quae de homine dicta sunt; omnium enim mirabilium ^avincit admirationem, quod homo divinam potuit invenire naturam ^beamque ^cefficere.

36:6 ^asordescens] vulgatam distinctionem (sordescens i. u. c. specie, hae) corr. Kroll ^bhae] hae G (cf. p. 80, 22): haec cett.

36:7 ^aeadem] eadem MG: easdem cett. ^bfructuum] fructuum (ultim. u ex corr.) B ^ccum reddit varias diversasque] cum reddit varias diversasque BM (reddituarias; ari- ex uricorr. B); cum redditu aeris diversas G cum redditu aeris diversasque vel diversas δ (verba audacter mutavit F) ^dante omnis] ante omni(s) (s add. m. 1; i in e corr. m. post.) B, fort. ante omnia, sed cf. p. 46, 11 ^eodores] odores// (a eras.) B

36:8 ^afacit] facit in facienti corr. m. post. B ^bconversiones] conversationes B ^cdivinas] atque diurnas Kroll, sed cf. p. 7, 14

36:9 ^alunae] et post lunae add. MPL, quapropter lacunam signif. Goldb.; et <omnium stellarum> supplevit Koziol

37:1 ^ased iam] ^ased iam — habere potuissent' August. de civ. dei VIII 24

37:2 ^aredeamus] red//eamus (d eras.) B

37:3 ^avincit] vicit (sed n add. m. 2) B et August. ^beamque] eam BM (sed q; add. m. 2 B) ^cefficere] efficere (i, e ss. m. 2, ut fiat efficere) B: effitire M

- 4 quoniam ergo proavi nostri multum errabant circa deorum rationem increduli et non animadvertentes ad cultum religionemque divinam, invenerunt artem, qua efficerent deos.
- 5 ^acui inventae adiunxerunt virtutem de mundi natura convenientem eamque miscentes, quoniam animas facere non poterant, evocantes animas daemonum vel angelorum eas indiderunt imaginibus sanctis divinisque mysteriis, per quas idola et bene faciendi et male vires habere potuissent.
- 6 avus enim tuus, ^aAsclepi, medicinae primus inventor, cui templum consecratum est in monte Libyae circa litus crocodillorum, in quo eius iacet mundanus homo, id est corpus, — reliquus enim vel potius totus, si est homo totus in sensu vitae, melior remeavit in caelum omnia etiam ^bnunc hominibus adiumenta praestans infirmis numine nunc suo, quae ^cante ^dsolebat medicinae arte praebere.
- 7 Hermes, cuius avitum mihi nomen est, ^anonne in sibi cognomine ^bpatria consistens omnes mortales undique venientes adiuvat atque ^cconservat?
- 8 ^aIsin vero Osiris quam multa bona praestare propitiam, quantis obesse scimus iratam!
- 9 terrenis etenim diis atque mundanis facile est irasci, utpote ^aqui sint ab hominibus ^bex utraque natura ^cfacti atque compositi.

- 10 unde ^acontingit ab ^bAegyptiis haec sancta animalia nuncupari colique per singulas civitates eorum animas, quorum sunt ^cconsecratae viventes, ita ^dut et eorum legibus ^eincolantur et eorum nominibus nuncupentur.
- 11 per hanc causam, o Asclepi, quod alii quae colenda videntur atque veneranda, apud alios dissimiliter habentur, ^aha(n)c propter[ea] bellis se lacessere Aegyptiorum solent civitates.’

CAPVT XXXVIII

‘Et horum, o Trismegiste, deorum, qui terreni habentur, cuiusmodi est qualitas?’

- 2 ^a‘Constat, o Asclepi, de herbis, de lapidibus et de ^baromatibus ^cdivinitatis naturam in se habentibus.
- 3 et propter hanc causam sacrificiis frequentibus ^aoblectantur, hymnis et laudibus et ^bdulcissimis sonis in modum caelestis harmoniae concinentibus, ut illud, quod caeleste est, ^ccaelesti usu et frequentatione inlectum in idola possit ^dlaetum, humanitatis patiens, longa durare per tempora.
- 4 sic deorum factor est homo.
- 5 et ne ^aputassis fortuitos effectus ^besse terrenorum deorum, o Asclepi: dii caelestes ^cinhabitant summa caelestia, ^dunusquisque ordinem, ^equem accepit, complens atque custodiens, ^fhi nostri vero singillatim quaedam curantes,

37:5 ^acui inventae] cui inventae — nominibus nuncupentur’ August. de civ. dei VIII 26

37:6 ^aAsclepi] o Asclepi August. asclepi// (i eras.) B ^bnunc] nunc om. F ^cante] ante om. August. ^dsolebat] solebat GF: solet BMPL et August.

37:7 ^anonne] nonne August.: non ω (om. F) ^bpatria] patria August.: patriam ω ^cconservat] conservant B

37:8 ^aIsin] Isin δ et August.: ipsi B ipsa MG

37:9 ^aqui sint ab] quis (sunt ss.) intab [b cum signo suspensionis, fort. intabescunt] (corr. m. 2) B ^bex utraque natura] ex utraque natura GL (ex corr.) et August.: extraque naturam cett. ^cfacti] facit (ti ss. m. 2) B

37:10 ^acontingit] contigit August. ^bAegyptiis] aegypti(i)s (corr. m. 2) B ^cconsecratae] consecratae (ex corr.) M, August. et vulg.: consecrata cett. ^dut] et post ut om. M et August. ^eincolantur] incoantur B inchoentur M

37:11 ^aha(n)c propter[ea] hanc propter scripsi: //acpropterea⁹ (h eras.; ea add. m. post.) B hac propterea M ac propterea cett.; lacunam post ac signif. Goldb.; ac del. Kroll; olim conieceram hacpropter

38:1 ^aEt] A. super Et adscr. m. post. B

38:2 ^aConstat] T. super Constat adscr. m. post. B ^baromatibus] //aromatibus (h eras.) B ^cdivinitatis naturam] divinitatis naturam MG: divinitatis naturalem (vel ram ss. m. 2) B vim divinitatis naturalem δ

38:3 ^aoblectantur] oble(c)tantur (corr. m. 2) B oblectantibus M ^bdulcissimis] dulcissimus (i ss. m. 2?) B ^ccaelesti usu et] caelesti usu et ed. Rom.: caelestius et ω (sed us induct. et usu ss. m. 2 B; et om. F) caelesti ex dittographia ortum esse suspicatur Kroll caelestium usu malit Cumont ^dlaetum] legum pro laetum Kroll

38:5 ^aputassis] putassis (vel putes ss. m. 2) B, ut coniecerat Koziol: putasses cett. ^besse] esse (ss in ras.) B ^cinhabitant] inhabitans (vel tant ss. m. 2) B ^dunusquisque] unusquis (om. que) B ^equem] quem (ue in ras.) B ^fhi] hii ^ghisque] isque (h praeposuit m. 2) B

quaedam sortibus et divinatione prae-
dicentes, quaedam providentes ⁹his-
que pro modo subvenientes humanis
amica quasi cognitione auxiliantur.’

C A P V T X X X I X

‘**Q**uam ergo rationis partem
^bεἰμαρμένην vel fata incolunt, o
Trismegiste?

2 ^aanne caelestes dii catholicorum domi-
nantur, terreni incolunt singula?’

3 ‘Quam ^aεἰμαρμένην nuncupamus, ^co
Asclepi, ea est necessitas omnium,
quae geruntur, semper sibi catenatis
nexibus vincta.

4 haec itaque est aut effectrix rerum aut
deus summus aut ab ipso deo qui se-
cundus effectus est deus aut omnium
caelestium terrenarumque rerum fir-
mata divinis legibus disciplina.

5 haec itaque εἰμαρμένη et ^anecessitas
ambae sibi invicem individuo conexae
sunt glutino, ^bquarum prior εἰμαρμένη
rerum omnium initia parit, necessitas
vero ^ccogit ad effectum, quae ex illius
primordiis pendent.

6 has ordo consequitur, id est textus et
dispositio temporis rerum perficienda-
rum.

7 nihil est enim sine ordinis ^acompositio-
ne; in omnibus mundus iste perfectus
est; ipse enim mundus ordine gestatur
vel totus constat ex ordine.

39:1 ^aQuam] A. super Quam adscr. m. post. B ^bεἰμαρμένην] εἰμαρμένην edd.: himarmene ubique α et sic fere PL he-MARMeNe vel IMARMeNe F

39:2 ^aanne] anne: ante ω, sed vel ne ss. m. 2 B, quod recepit Vulc. (aut L, si F)

39:3 ^aεἰμαρμένην] cf. Lydus de mens. IV 7 (p. 70, 22 Wuensch) ^bεἰμαρμένην] εἰμαρμένην edd.: himarmene vel similia (om. n) ω ^co Asclepi] T. super o asclepi adscr. m. post. B

39:5 ^anecessitas] necessitas GPL¹: necessitates B necessitatibus ML²F ^bquarum] quarum GF: quorum cett. ^ccogit ad effectum] cogit ad effectum ed. Rom.: cogit adfectum (sed ef add. m. 2) B cogit adfectum M cogit affectum vel effectum cett.

39:7 ^acompositione] compositione, <si> in omnibus Kroll

C A P V T X L

Haec ergo tria: εἰμαρμένη, necessi-
tas, ordo vel maxime dei nutu sunt
effecta, ^aqui mundum ^bgubernat sua lege
et ratione divina.

2 ab his ergo omne velle aut nolle divi-
nitus aversum est ^atotum.

3 nec ira etenim commoventur nec flec-
tuntur ^agratia, sed serviunt necessitati
^brationis aeternae, quae aeternitas ina-
versibilis, ^cimmobilis, insolubilis est.

4 prima ergo εἰμαρμένη est, quae iacto
velut semine futurorum omnium ^asuf-
ficit prolem.

5 sequitur necessitas, qua ad effectum ^avi
coguntur omnia.

6 tertius ordo textum servans earum re-
rum, quas εἰμαρμένη necessitasque
disponit.

7 haec ergo est aetern^aitas, quae nec coe-
pit esse nec desinet, quae fixa inmuta-
bili lege currendi sempiterna commo-
tione versatur oriturque et ^boccidit al-
ternis saepe per membra ita, ut variatis
temporibus isdem, quibus occiderat,
membris oriatur; sic est enim rotundi-
tas volubilis ratio, ut ita sibi coartata
sint cuncta, ut initium, ^csi[t] quod sit,
volubilitatis ignores, cum omnia se
semper et praecedere videantur et se-
qui.

8 eventus autem vel fors insunt omnibus
permixta mundanis.

9 dictum est vobis de singulis, ut huma-
nitas potuit, ut voluit permisitque divi-
nitas.

40:1 ^aqui] qui unus ç et ed. Rom.: quae vel que cett. ^bgu-
bernat] guberna(n)t (corr. m. 2) B

40:2 ^atotum] totum nec (m nec in ras. m. 1) B

40:3 ^agratia] gratias B ^brationis] ratione(i)s (corr. m. 2) B ^cimmobilis] immobilis bis scriptum, sed pr. voc. exp. et in-
duct. B

40:4 ^asufficit] sufficit (aliter suscipit ss. m. rec.) B

40:5 ^avi coguntur] incoguntur pro vi coguntur B

40:7 ^aita] ita aut B ^boccidit] occidit GF: occidet cett. ^csi[t]
quod sit] si quod sit scripsi: sit quod sit BMP (aliter ut quod
sit initium volubilitatis ignores ss. m. rec. B) sit ante quod
om. cett.

40:10 ^adeum] deum (eu ex corr. in ras.) B

- 10 restat hoc solum nobis, ut benedicentes ^adeum orantesque ad curam corporis redeamus.
- 11 satis enim nos de divinis rebus tractantes velut animi pabulis saturavimus.’

CAPVT XLI

De ^aadyto vero egressi cum deum orare coepissent, in ^baustrum respicientes — sole etenim occidente cum quis deum rogare voluerit, illuc debet intendere, sicuti et sole oriente in eum, qui subsolanus dicitur — iam ergo dicentibus precationem Asclepius ait voce submissa: ‘^co Tat, vis suggeramus patri iusserit, ut ^fture addito et pigmentis precem dicamus ^adeo?’

- 2 quem Trismegistus audiens atque commotus ^aait: ‘^bmelius, melius ominare, Asclepi.
- 3 hoc enim ^asacrilegii simile est, cum deum roges, tus ceteraque incendere.
- 4 nihil enim deest ei, qui ipse est omnia aut in eo sunt omnia.
- 5 sed nos agentes gratias adoremus.
- 6 ^ahae[c] sunt enim summae incensiones dei, gratiae cum aguntur ^ba mortalibus.
- 7 gratias ^atibi, summe, ^bexsuperantissime.
- 8 ^atua enim gratia tantum sumus cognitionis tuae lumen ^bconsecuti, nomen sanctum et ^chonorandum, nomen unum, quo solus deus est benedicen-

mus ^dreligione paterna, quoniam omnibus paternam pietatem et religionem et amorem et quaecumque est dulcor efficaciac, praebere dignaris ^econdonans nos sensu, ratione, intelligentia: sensu, ut te ^fcognoverimus; ratione, ut te suspicionibus indagemus; cognitione, ut te cognoscentes gaudeamus.

- 9 ac numine salvati tuo gaudemus, quod te nobis ostenderis totum, gaudemus, quod nos in corporibus sitos aeternitati fueris consecrare dignatus.
- 10 haec est enim humana sola gratulatio, cognitio maiestatis tuae.
- 11 cognovimus ^ate ^b[et], lumen maximum solo intellectu ^csensibile; intellegimus te, o ^dvitae ^evera vita, o naturarum omnium fecunda ^fpraegnatio; cognovimus te, totius naturae tuo conceptu ^gplenissimae ^h[cognovimus te] aeterna perseveratio.
- 12 in omni enim ista oratione adorantes bonum bonitatis tuae hoc tantum deprecamur, ut nos ^avelis servare perseverantes in amore cognitionis tuae et numquam ab hoc vitae ^bgenere separari’.
- 13 haec optantes convertimus nos ad puram et sine animalibus cenam.

41:1 ^aadyto] adyto (abditio ss. m. rec.) B ^baustrum] cf. Poem. 13, 16 (p. 124, 9 P) = C. XIV 16 (p. 345, 18 Reitz.) ^co Tat] A. super o tat adscr. m. post. B ^aTat] Lactant. inst. div. VI 25 ^aTat, vis] Tat, vis scripsi ex B, qui habet tautis (sed uis exp., ut sit tati): tati cett. ^fture] ture (t et e in ras.) B ^adeo] TA. super deo adscr. m. post. (T. super quem eras.) B

41:2 ^aait] ati (corr. m. post.) B ^bmelius] T. super melius adscr. m. post. B

41:3 ^asacrilegii] sacrilegii Kroll (et ita unus c): sacrilegis ω

41:6 ^ahae[c] hae ed. Rom.: haec ω ^ba mortalibus] a ante mortalibus add. m. 2 B

41:7 ^atibi] agimus post tibi add. Reitzenstein ^bexsuperantissime] Papyrus Mimaup ap. Reitzenstein (Archiv f. Religionswissenschaft. VII 396—397)

41:8 ^atua] tua (t in ras.) B ^bconsecuti] consecuti// (n eras.) B ^chonorandum, nomen unum] honorandum nomine pro honorandum, nomen unum Reitzenstein ^dreligione] religio- ne (l in ras.) B ^econdonans] condonans GLF: condonas BMP ^fcognoverimus] cognoverimus (cognoscamus ss. m. rec.) B

41:11 ^ate] te om. α ^b[et]] et seclusi; om. F ^csensibile] sensibile Reitzenstein: sensibili ω ^dvita] cognovimus te post vita add. Reitzenstein ^evera] vere M ^fpraegnatio] praegna//tio (n eras.) B ^gplenissimae] plenissimae Reitzenstein: plenissimū (u in ras. m. post.) B ^hplenissime cett. ⁱ[cognovimus te]] cognovimus te seclusi. Reitzenstein

41:12 ^avelis] velis (l in ras. m. post.) B ^bgenere separari] generes parari B